

Contourendocument van het Nationaal Masterplan Lopen Een rode loper voor de voetganger

Inleiding	5
1 In 2040 ligt in Nederland de rode looper uit voor de voetganger	9
2 In al zijn verscheidenheid draagt lopen bij aan een groot aantal maatschappelijke en individuele opgaven	13
3 Inzet op lopen is al vastgelegd in internationale overeenkomsten en nationaal beleid	21
4 De afgelopen jaren zijn flinke stappen gezet op het gebied van lopen	25
5 Voor zover bekend wordt er meer gelopen, maar er is nog veel ruimte en noodzaak voor groei	29
6 We kunnen de kracht van lopen nog beter benutten	39
7 Met het Nationaal Masterplan Lopen bouwen we samen verder aan de basis voor lopen	53
Bijlage 1 Overzicht relevant internationaal en nationaal beleid	61
Bronnen	65

Inleiding

Bijna iedereen loopt, en lopen is van waarde voor het individu en de maatschappij

Lopen is de meest vanzelfsprekende vorm van bewegen. Op het moment dat een kind leert staan en de eerste stappen zet is een voetganger geboren. In het gehele leven brengt lopen en wandelen veel mensen gemak, ontspanning, plezier, een gevoel van vrijheid en zelfs geluk. Lopen speelt een steeds grotere rol naarmate we ouder worden en we andere wijzen van vervoer minder makkelijk kunnen gebruiken. Lopen levert veel voordelen op voor het individu én de maatschappij in het geheel.

We hebben stappen gezet, maar we zijn er nog niet

De afgelopen jaren hebben we in Nederland duidelijk stappen vooruit gezet op het gebied van lopen. Er zijn steeds meer gemeenten en provincies met loopbeleid, steeds meer voorbeelden van openbare ruimte die voetgangsvriendelijk is ingericht, steeds meer professionals in het ruimtelijke én het sociale domein die met lopen bezig zijn en steeds meer opleidingen die aandacht besteden aan lopen. Het platform Ruimte voor Lopen en de City Deal Ruimte voor Lopen hebben hieraan bijgedragen. De partners die hierin verenigd zijn, werken aan meer ruimte voor lopen in het hoofd, in beleid en op straat. Ook werkt Nederland in een samenwerkingsverband van ruim 50 landen aan de ontwikkeling van een Pan European Masterplan on Walking.

Maar we zijn er nog niet. De ruimte om te lopen en de kwaliteit van looproutes schieten nog te vaak tekort, te veel mensen hebben geen toegang tot de juiste hulpmiddelen en (voet)zorg en voor veel mensen is lopen niet

vanzelfsprekend. Gevolg: er wordt minder gelopen dan zou kunnen.

Tijd voor een Nationaal Masterplan Lopen

Vier jaar City Deal heeft het belang van samen met overheden, maatschappelijke organisaties, private organisaties en kennisinstellingen aan lopen werken duidelijk gemaakt. Nu de City Deal eindigt eind 2024, willen we komen tot een schaalvergroting van de bestaande samenwerking en initiatieven en het goed verankeren van lopen op nationaal niveau.

Daarom werken tientallen overheden, maatschappelijke organisaties, private organisaties en kennisinstellingen dit jaar gezamenlijk aan een Nationaal Masterplan Lopen, onder aanvoerschap van het platform en de City Deal Ruimte voor Lopen. De nadruk ligt hierbij op gezamenlijkheid: het plan is van en voor alle betrokken partijen. Voor beleidsmakers en bestuurders. Voor professionals in zorg en welzijn. Voor ontwerpers en beheerders. Voor werkgevers en burgerinitiatieven. Voor overheden, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties.

Het Nationaal Masterplan Lopen bevat concrete acties

Het Masterplan wordt opgesteld vanuit het idee dat lopen als basale vorm van beweging en als duurzame modaliteit een positieve bijdrage kan leveren aan de gezondheid van de Nederlandse bevolking én aan de oplossing van een aantal maatschappelijke problemen waar Nederland voor staat.

Het Masterplan bevat op hoofdlijnen vier onderdelen: een visie op lopen in 2040, een analyse van lopen anno 2023 incl. het belang van lopen, concrete acties voor de komende jaren en een overzicht van hoe partijen samenwerken om het Masterplan uit te voeren. Acties gaan over een landsbrede basis: strategie, beleid & wet- en regelgeving, kennis & data, eigenaarschap & samenwerking, capaciteit, vakkennis & budget. Maar ook over het creëren van instrumenten en randvoorwaarden voor het activeren en faciliteren van mensen om te lopen, en het inrichten en beheren van een voetgangsvriendelijke ruimte. Het Masterplan geeft ook aan welke partijen met welke acties aan de slag gaan.

Insteek van het Masterplan is om lopen voor iedereen vanzelfsprekend te maken, dus niet alleen voor volwassenen en voor wie goed ter been is. Dat betekent bijvoorbeeld dat we werken aan een comfortabele en veilige loopruimte, die toegankelijk is voor iedereen. Dus ook voor jonge (spelende) kinderen en voor mensen die een stok, rollator of rolstoel gebruiken. Naast loopruimte gaat het ook om voorzieningen: toegang tot de juiste hulpmiddelen, ondersteuning en (voet)zorg voor iedereen.

Dit document is een voorloper van het Masterplan

Het document dat nu voor je ligt, is een eerste stap naar het Masterplan: het Contourendocument. Het is gebaseerd op de opbrengst van het platform en de City Deal tot nu toe, en op de input die vele partijen tijdens fysieke en digitale werksessies in het eerste kwartaal van 2024 hebben gegeven.

Dit Contourendocument bevat informatie die straks ook in het Masterplan terugkomt. Achtereenvolgens gaat het om hoe lopen er in 2040 idealiter uitziet (hoofdstuk 1), het belang van lopen (hoofdstuk 2), hoe lopen aansluit bij bestaande nationale en internationale doelen en afspraken (hoofdstuk 3), wat er de afgelopen jaren al is gebeurd rondom lopen (hoofdstuk 4), hoe het anno 2023 met lopen gesteld is (hoofdstuk 5) en wat knelpunten zijn in ons loopsysteem (hoofdstuk 6). Mogelijk worden deze teksten nog herschreven, verder uitgewerkt of deels naar bijlagen verplaatst, maar insteek is dat deze hoofdstukken uit het Contourendocument 90%-versies zijn van teksten die straks in het Masterplan gebruikt worden.

Wat in dit Contourendocument nog ontbreekt en straks in het Masterplan essentieel is, is een actie agenda acties die we gaan uitvoeren. Hoofdstuk 7 bevat als aanzet hiervoor alvast een groslijst van mogelijke acties. De actie agenda die aan het Masterplan gekoppeld wordt geeft concreet vorm aan onze strategie, maar is niet statisch. In de loop der tijd kan de actie agenda worden uitgebreid, omdat meer partijen zich aansluiten of hun inzet vergroot wordt.

We zoeken nog partijen uit het sociale domein die willen meewerken aan het Masterplan

Aan dit Contourendocument hebben meer dan 50 partijen meegewerkt. Die samenwerking tussen zeer uiteenlopende partijen blijkt van grote waarde. Het lukt steeds beter om een gezamenlijke ‘taal’ te vinden. En dat is belangrijk, want alleen samen kunnen we lopen in zijn volle breedte verder brengen.

Tegelijkertijd blijft het lastig om lopen vanuit het perspectief van het ‘sociale domein’ te belichten, met name vanuit zorg. Ondanks onze pogingen om het fysieke en het sociale domein in dit document evenveel aandacht te geven, ligt het zwaartepunt nog steeds op het fysieke domein. Ons streven is om in het uiteindelijke Nationaal Masterplan de beide domeinen meer in balans te kunnen benoemen. Om dat te kunnen doen, zijn we hard op zoek naar partijen uit het sociale domein die mee willen denken met en werken aan het Nationaal Masterplan. Natuurlijk zijn ook andere partijen nog van harte welkom om aan te sluiten.

Wil je meedenken met het Masterplan? Meld je dan aan!

In mei starten we met verder uitwerken van het Contourendocument tot het Masterplan. Daarbij ligt de focus op het benoemen van doelen en acties, het uitwerken van een organisatiemodel en – zoals genoemd – het verder uitwerken van de sociale kant. De procesplaat (figuur 1) laat dit zien.

Wil je meedenken over het Masterplan, of heb je opmerkingen of aanvullingen op basis van dit Contourendocument? Neem dan contact met ons op via info@ruimtevoorlopen.nl.

Filip van As, *Platform Ruimte voor Lopen*
Martine de Vaan, *City Deal Ruimte voor Lopen*
Hannah Kandel, *penvoerder*
André de Wit, *penvoerder*

Meer lopen en een loopvriendelijke omgeving zorgen voor

- Een betere gezondheid. En dat is essentieel, want ons zorgsysteem staat onder een enorme en steeds verder toenemende druk. Hierbij hoort ook mentale gezondheid: lopen vermindert stress. Wandelen zorgt ook voor ontspanning en plezier. Ontspanning en gezond worden/blijven zijn de meest genoemde redenen om een wandeling of ommetje te maken.¹
- Meer zelfredzaamheid en kunnen meedoen. Wanneer je kan lopen en te voet toegang tot voorzieningen hebt, kan je mee (blijven) doen in de maatschappij.
- Meer ontmoeting en sociale cohesie. Lopend maak je meer contact dan als je fietst, en al helemaal dan wanneer je in de auto zit of binnen blijft.
- Meer duurzame verplaatsingen. Lopen is een schone manier van verplaatsen. Als het in de plaats komt van bijvoorbeeld een auto, zorgt het voor minder uitstoot – essentieel gezien de klimaatproblematiek – en minder geluidshinder.
- Meer ruimte voor verdichting en groen. Zonder inzet op lopen (en fietsen) zijn de verdichtings- en vergroeningsopgave niet haalbaar.

Route naar het Nationaal Masterplan Lopen 2024

	Contourendocument	Nationaal Masterplan Lopen
Hoe lopen er in 2040 idealiter uit ziet	✓	✓
Het belang van lopen	✓	✓
Hoe lopen aansluit bij bestaande doelen en afspraken	✓	✓
Wat er de afgelopen jaren al is gebeurd rondom lopen	✓	✓
Hoe het anno 2023 met lopen gesteld is	✓	✓
Wat knelpunten zijn in ons loopsysteem	✓	✓
Eerste beeld bij acties	✓	
Actie agenda		✓
Organisatie		✓
Monitoring & evaluatie		✓
Ondertekening / commitment		✓

Figuur 1 Proces totstandkoming Nationaal Masterplan Lopen en overzicht van inhoud van Contourendocument en Masterplan. De meeste onderwerpen die in het Contourendocument behandeld worden, komen ook terug in het Nationaal Masterplan Lopen.

1

In 2040 ligt in Nederland
de rode looper uit voor de
voetganger

Dit hoofdstuk beschrijft hoe we zouden willen dat lopen er in 2040 in Nederland uitziet: wat voetgangers ervaren, hoe de fysieke ruimte eruit ziet, en hoe professionals aan lopen werken. Dit is het streefbeeld dat we met het Nationaal Masterplan Lopen dichterbij willen brengen.

Nederland heeft een loopcultuur

- Nederland heeft een **loopcultuur**. Lopen is een **vanzelfsprekende, alledaagse activiteit**, bijvoorbeeld voor het doen van boodschappen, om naar school gaan, voor het voeren van een werkoverleg of tijdens de pauze. Lopen is de logische keuze voor korte afstanden en voor de eerste en laatste reiskilometer. Onder het mom: waarom moeilijk doen, als het ook lopend kan?
- Ook als **vrijtijdsbesteding** is lopen **vanzelfsprekend**. Bijvoorbeeld door een ommetje in de buurt te lopen, hard te lopen of een lange afstandswandeling te maken.
- Voetgangers kunnen erop **vertrouwen** dat er door professionals en andere verkeersdeelnemers rekening met hen wordt gehouden.

Iedereen kan, durft en voelt zich welkom om te lopen en wordt daar waar nodig bij geholpen.

- Mensen **kunnen, durven en voelen zich uitgenodigd om te lopen**: arm en rijk, jong en oud, man, vrouw en x, etc.

- **Iedereen** kan veilig en zonder voorbehoud lopen en verblijven in de openbare ruimte ongeacht motief, leeftijd, permanente of tijdelijke fysieke en / of mentale beperkingen.
- **Kinderen en jongeren** groeien op met het gemak en plezier van lopen. Kinderen kunnen veilig zelfstandig buiten spelen. Rond iedere school en sportvoorziening zijn lopen en fietsen de norm. Looproutes naar scholen hebben spelaanleidingen, zijn veilig en kunnen zelfstandig en ontspannen belopen worden. Kiss & ride-plekken bevinden zich niet direct naast school en sportvoorziening, maar op enige afstand. Hierdoor wordt het voor kinderen en jongeren vanzelfsprekend om lopend of fietsen naar school en sport te gaan: jong geleerd is oud gedaan.
- **Ouderen** – ook mensen met dementie – kunnen zo lang mogelijk blijven lopen. Op die manier kunnen ouderen zo lang mogelijk zelfstandig blijven. Looproutes van zorgvoorzieningen naar andere voorzieningen als de supermarkt, huisarts en parkjes zijn extra goed onderhouden, bevatten geen oneffenheden en zijn voorzien van

goede gids- en / of geleidelijnen. Bij ouderen-complexen zijn adequate wandelrondjes met rustplekken.

- Lopen is een vanzelfsprekend onderdeel van de **zorg** die mensen ontvangen. En iedereen heeft toegang tot **onderzoeken, behandelingen en interventies** gericht op **gezond kunnen lopen**. Denk aan activiteiten op het gebied van het voorkomen van vallen, preventieve screenings om blessures te voorkomen, goede voetzorg bij voetproblemen, toegang tot betaalbare goede schoenen en loophulpmiddelen, het volgen van leefstijltrajecten en deelnemen aan wandelgroepen.
- Lopen is een vanzelfsprekend onderdeel van de **werkdag** en wordt door werkgevers gestimuleerd. De omgeving van werkplekken is zo ingericht dat het uitnodigt tot buiten bewegen tijdens de werkdag. Wandeloverleggen – weetings – en lunchwandelingen zijn gebruikelijk.

Voetgangers zijn en voelen zich 24/7 veilig

- Voetgangers voelen zich **veilig in het verkeer**. De norm-snelheid in de bebouwde kom is 30 km/uur en in straten zonder voetpaden 15 km/uur. Voetgangers kunnen wegen, straten en fietspaden veilig en gemakkelijk oversteken, minimaal elke 200 meter. En voetgangers hoeven in principe niet uit te wijken naar fietspaden of de straat. In tijdelijke situaties (bijvoorbeeld bij wegwerkzaamheden) is er een veilige, toegankelijke en zo kort mogelijke alternatieve route voor voetgangers aanwezig.
- Voetgangers voelen zich **sociaal veilig**. Voetpaden en ontmoetingsplekken binnen de bebouwde kom zijn voorzien van passende openbare verlichting. Er is, ook

's avonds, zicht op vanuit nabijgelegen panden. Nieuwbouwwoningen worden daarom ontworpen met zicht op verblijfsplekken en looproutes, en gebouwen met andere functies dan wonen hebben een levendige begane grond. De openbare ruimte is overzichtelijk en goed onderhouden.

- De voetganger heeft een laag risico op **vallen**. Bij het ontwerp en beheer van ruimte voor lopen en verblijven wordt nadrukkelijk rekening gehouden met valveiligheid: vlak, stroef, schoon en zo mogelijk geen trap of te steile hellingbanen. Ook bij winterse omstandigheden zijn looproutes niet glad.

De openbare ruimte is loop- en verblijfsvriendelijk ingericht en nodigt uit tot verblijven

- De openbare ruimte in de bebouwde kom is primair **voetgangersgebied**.
- De openbare ruimte is **loop- en verblijfsvriendelijk** ingericht en **nodigt uit tot verblijven**. Er zijn voldoende ontmoetingsplekken voor alle leeftijden in de buurt, dankzij pleinen, parken en zitmogelijkheden onderweg. Deze zijn toegankelijk voor iedereen en aantrekkelijk. Ze worden actief beheerd en onderhouden: ze zijn schoon, vrij van zwerfvuil en obstakels. Ontmoetingen met je burens zijn weer vanzelfsprekend voor jong en oud. Dit versterkt de sociale structuur.
- Iedereen heeft toegang tot **groen** in zijn directe woon- en werkomgeving. Zowel in stedelijk als landelijk gebied.
- Auto's op straat hebben deels plaatsgemaakt voor **lopen**,

fietsen, en OV, waardoor er meer ruimte ontstaat voor onder andere groen, ontmoeting en verdichting. Er zijn minder autoparkeerplaatsen nodig. Nieuwe autoparkeerfaciliteiten zijn zoveel mogelijk gelegen aan de rand van de wijk, collectief gegroepeerd en waar haalbaar inpandig. Daar waar het fietsnetwerk overbelast was, heeft lopen die druk vermindert.

- Private en publieke **terreineigenaren** stellen indien mogelijk hun terrein open voor wandelaars.

Er is een uitstekend voetgangersnetwerk

- Steden, wijken en dorpen kennen een **fijnmazig en makkelijk navigeerbaar voetgangersnetwerk** van looproutes. Dat betekent dat voetgangers niet om hoeven te lopen om hun bestemming te bereiken. Looproutes zijn vrij van barrières. Iedereen heeft vanuit de voordeur de mogelijkheid om te lopen of een wandeling te maken. Het netwerk faciliteert ommetjes.
- In combinatie met het **openbaar vervoer** – of daar waar het openbaar vervoer onder druk staat of ontbreekt: met andere vormen van publieke mobiliteit – kun je te voet overal komen. Er zijn goede looproutes van en naar een OV-haltes waar iedereen gebruik van kan maken.
- Uitnodigende, zorgvuldig ontworpen **groene wandelnetwerken** lopen door de bebouwde kom – op maximaal 300 meter vanaf de voordeur – en sluiten logisch aan op de **groene gebieden buiten de bebouwde kom**: de recreatie- en natuurgebieden en het landelijk gebied. Het netwerk maakt dankbaar gebruik van **water**: grachten, kanalen en singels. Het biedt goede mogelijkheden

voor recreatief lopen en hardlopen, maar maakt het ook mogelijk alledaagse verplaatsingen te combineren met een aangename wandeling. Hiermee worden de steden en dorpen voor mens en dier verbonden met het buitengebied en visa versa. Een ommetje dichtbij of een langere wandeling in het buitengebied is makkelijk te maken. Voetgangers ervaren geen barrières, want die zijn weggenomen of overbrugd. De groen-blauwe netwerken zorgen voor wateropvang en koelteplekken en bestrijden droogte.

- Looproutes zijn **toegankelijk en obstakelvrij**. Het voetpad is breed genoeg. Voetgangers hoeven niet te 'slalommen' over het voetpad: er staan geen obstakels in de weg zoals geparkeerde fietsen, terrassen, reclamezuilen, lantaarnpalen, overhangend groen, laadpalen en elektriciteitshuisjes. Gemeenten handhaven hierop. Op looproutes zijn er regelmatig zitmogelijkheden, bij voorkeur elke 200 meter; op routes waar veel ouderen lopen nog vaker. In recreatieve omgevingen zoals parken is er minimaal één toegankelijke route.
- Looproutes zijn **aantrekkelijk**. Bijvoorbeeld door de aanwezigheid van groen, water, kunst, sport- en spelaanleidingen, horeca, kijkpunten en zitmogelijkheden, en door goed onderhoud. Voetgangers ondervinden geen hinder van ander verkeer, bijvoorbeeld geluids- of stankoverlast. Niet alle loopruimte is 'aangeharkt', er is ook ruimte om te struinen.
- **Dagelijkse voorzieningen** zoals scholen, winkels, OV, sport en groen bevinden zich zoveel mogelijk op loopafstand van de woning, en zijn comfortabel en veilig aan te lopen. Dorpskernen en wijkcentra zijn voetgan-

gersvriendelijk, met een aantrekkelijke ruimte voor lopen en verblijven. Hoofd-looproutes lopen langs (wijk) winkelcentra.

Stadsmakers, zorgverleners en andere professionals maken lopen makkelijk

- Zorgverleners, buurtwerkers en andere professionals in het **sociale domein** activeren mensen om te gaan lopen, en ondersteunen ze daar waar nodig bij.
- Stadsmakers en andere professionals in het **fysieke domein** zorgen voor voldoende en goede ruimte om te lopen en te verblijven.
- De professionals uit het sociale en fysieke domein worden ondersteund met o.a. draagvlak vanuit **politiek en bestuur**, aandacht voor lopen in het **onderwijs** en **onderzoek** naar lopen.
- **Wandelen als vrijetijdsactiviteit** wordt gepromoot en mensen hebben eenvoudig toegang tot informatie over wandelmogelijkheden.

2

In al zijn verscheidenheid draagt lopen bij aan een groot aantal maatschappelijke en individuele opgaven

Lopen kent veel verschijningsvormen. Wij beschouwen de voetganger als iedereen die zich te voet – al dan niet met hulpmiddelen – voortbeweegt of die verblijft in de openbare ruimte. Dus ook mensen die gebruik maken van een wandelstok, krukken, rollator, rolstoel of scootmobiel en mensen met een kinder- of wandelwagen. Ook mensen op skates, skeelers, inlineskates, rolschaatsen, een step, een trapauto/skelter of een skateboard zijn voor de wet voetganger.

We zijn in feite allemaal op een bepaald moment van de dag voetganger: iedereen loopt, vaak op verschillende manieren. ‘Dé voetganger’ bestaat dan ook niet: de verschillen in individuele mogelijkheden, voorkeuren en motieven zijn groot. In het begrip ‘lopen’ komen alle activiteiten van deze verschillende typen voetgangers samen. Om duidelijk te maken wat we allemaal onder lopen verstaan, benoemen we de volgende vier hoofdcategorieën, met voorbeelden ter illustratie:

- Lopen van A naar B. Bijvoorbeeld naar school, werk of winkel.
- Lopen als voor- en natransport. Dat betekent: lopen van of naar het openbaar vervoer, de fiets, deelvervoer en/of de auto.

- Wandelingen en beroepsmatige verplaatsingen. Bijvoorbeeld de hond uitlaten, buiten spelen, een ommetje lopen, een toeristische wandeling, (snel)wandelen en hardlopen, postbezorging, lunchwandeling, wandelend vergaderen en de daily mile.
- Verblijven in de openbare ruimte: parkbezoek, stilstaan voor een praatje, even uitrusten op een bankje.

Mensen lopen in verschillende contexten

Echter: als we lopen alleen vanuit deze vier categorieën bekijken, dan doen we geen recht aan de grote diversiteit van voetgangers en lopen. De motieven waarom en de context waarin wordt gelopen verschilt sterk. En met die verschillen komen er andere eisen aan een bepaalde

route als het gaat om lengte, inrichting en uitstraling. Ook de startpunten verschillen. Bijvoorbeeld: iemand die een ommetje met haar jonge gezin door de buurt maakt, heeft andere eisen en wensen voor de ruimte dan iemand die met zijn revaliderende vader een ommetje loopt rond het revalidatiecentrum.

Daarom schetsen we ook verschillende contexten waarin mensen lopen:

- Werk. Bijvoorbeeld wandelend vergaderen (weeting) of een lunchrondje.
- Onderwijs. Bijvoorbeeld de daily mile, lopend leren, lopen naar gym, ommetje.
- Zorg. Bijvoorbeeld wandelen met de therapeut of een ommetje met de rollator.
- Thuis. Bijvoorbeeld een ommetje overdag, rondje met kleine kinderen of de hond uitlaten.
- Recreatie. Bijvoorbeeld een wandeling door het groen, nordic walking of de stad ontdekken.
- Sport. Bijvoorbeeld hardlopen.
- Centrum. Bijvoorbeeld winkelen, dagelijkse boodschappen doen of een evenement bezoeken.
- Mobiliteit. Bijvoorbeeld kinderen wegbrengen naar school of lopen naar OV of auto.

Lopen draagt bij aan de oplossing van verschillende urgente opgaven voor mens en samenleving

Lopen heeft impact op de levens van mensen. Veel mensen vinden het fijn om te doen. En ook mensen bij wie lopen minder goed gaat, willen het vaak blijven doen of er toe in staat zijn. Lopen vermindert stress en is goed voor de eigen gezondheid en welzijn. Verder bevordert lopen in een loopvriendelijke omgeving ontmoeting en zelfredzaamheid, niet in de laatste plaats van ouderen en mensen met een beperking. Kortom: lopen verhoogt de kans op een gezond en prettig leven van de mens als individu.

Lopen draagt ook bij aan de samenleving als geheel:

- Lopen draagt bij aan het verminderen van bewegingsarmoede en stress gerelateerde klachten en de daaraan verbonden zorgkosten en arbeidsuitval.
- Lopen stimuleert ontmoeting en daarmee sociale cohesie.
- Een loopvriendelijke omgeving is vaak een leefbare omgeving. Er is minder uitstoot. Er is meer groen (en daarmee minder wateroverlast en hittestress, en meer biodiversiteit). En er zijn meer mensen op straat.
- Zonder inzet op lopen (en fietsen) is de verdichtingsopgave niet haalbaar.

- Een loopvriendelijke omgeving is ook goed voor de lokale economie. En zeker recreatieve wandelaars maken veelvuldig gebruik van toeristische voorzieningen zoals horeca en bed & breakfasts.¹
- Alles bij elkaar zorgt lopen voor brede welvaart.²

Al deze baten zijn ook uit te drukken in euro's. Europees onderzoekⁱⁱ uit 2018 laat zien dat de maatschappelijke baten van lopen 37 cent per kilometer zijn. Ter vergelijking: de maatschappelijke baten van een gereden autokilometer bedragen minus 11 cent. Het cumulatieve verschil is dus 48 cent per kilometer. De belangrijkste drijfveer voor de hoge waarde van lopen is de gezondheidswinst en het voorzien in lopen als basismodaliteit. Figuur 4 laat deze effecten op hoofdlijnen zien.

1 Ter illustratie: er wordt circa 788 miljoen euro uitgegeven aan wandelvakanties in eigen land. Bron: Nationale Wandelmonitor 2021.

2 Brede welvaart wordt vaak beschreven in algemene termen als 'het gelijktijdig wegen en sturen op zowel economische doelen als op sociaal en cultureel gebied, de leefomgeving en onze democratie'. Brede welvaart betreft de kwaliteit van leven hier en nu en de mate waarin deze ten koste gaat van de brede welvaart van latere generaties of van die van mensen elders in de wereld.

Lopen of wandelen?

Sommige mensen maken onderscheid naar 'lopen' en 'voetgangers' aan de ene kant, en 'wandelen' en 'wandelaars' aan de andere kant. Onderscheid is dan vaak dat de eerste categorie gaat over meer 'functioneel' verplaatsen, en de tweede meer over 'recreatief' verplaatsen. In de praktijk is dat onderscheid lang niet altijd te maken.

Bijvoorbeeld: iemand loopt naar school (functioneel) omdat hij zo gelijk even buiten en in beweging is (recreatief, gezondheid). In dit document gebruiken we in principe de woorden 'lopen' en 'voetgangers'. Daarmee bedoelen we (tenzij anders aangegeven) ook wat mensen vaak met 'wandelen' en 'wandelaars' bedoelen.

Lopen van A naar B

Lopen als voor- en
natransport

Ommetjes en wandelingen

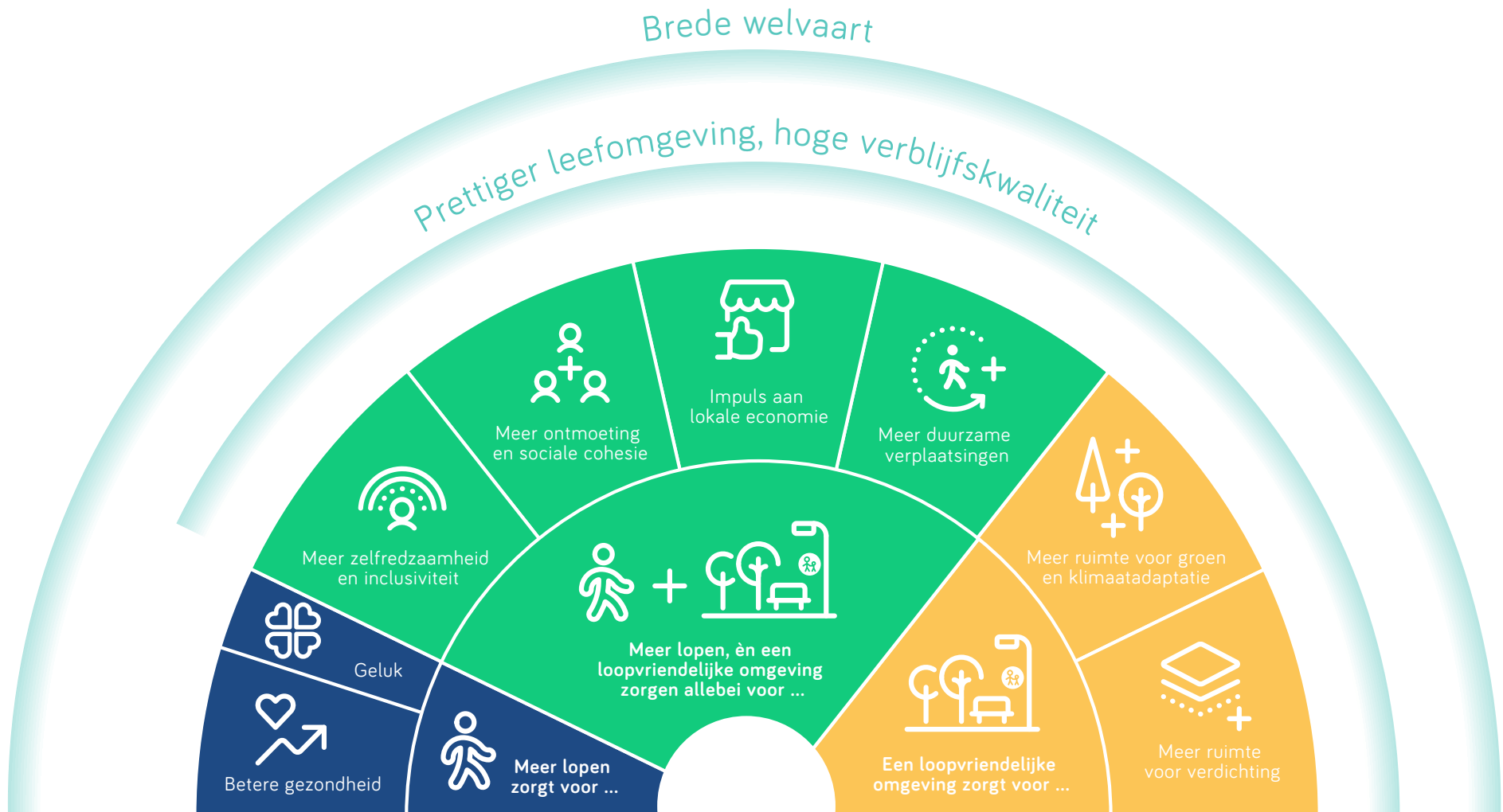
Verblijven in de
openbare ruimte

Figuur 2 Verschillende vormen van lopen.

Maatschappelijke en internationale ontwikkelingen

Andere maatschappelijke en internationale ontwikkelingen zijn ook van belang. Bijvoorbeeld:

- De trend van thuiswerken zet zich door. Wat betekent dat voor het lopen van werknemers en de rol van werkgevers bij het stimuleren van lopen?
- De bestaanszekerheid van veel mensen staat onder druk en op de politieke agenda. Mobiliteit vormt een fors deel van het inkomen, zeker als mensen afhankelijk zijn van de auto. Het organiseren van nabijheid en de combinatie lopen met openbaar vervoer kan hierbij helpen.
- Internationale onrust vraagt om weerbaarheid van landen, steden en dorpen. Een samenleving gebaseerd op nabijheid waarin lopen de basis vormt kan hieraan bijdragen.

Figuur 4 De effecten van lopen en een loopvriendelijke omgeving.

Op deze pagina's Voorbeelden van verschillende categorieën van lopen, in verschillende contexten.
Bron: Ruimte voor Lopen. Fotograaf Wilmar Dik

3

Inzet op lopen is al vastgelegd
in internationale overeenkomsten
en nationaal beleid

De nut en noodzaak van lopen is reeds vastgelegd in de verschillende internationale overeenkomsten die de Nederlandse overheid heeft onderschreven en de eigen nationale doelen die hiervan zijn afgeleid. Hieronder geven we daarvan een niet uitputtend overzicht. Bijlage 1 bevat een nadere toelichting op deze documenten.

Internationale doelen en beleid

- Vienna Declaration. Deze verklaring zet in op een transformatie naar schoon, veilig, gezond en inclusief transport en mobiliteit, met een sterke focus op het bevorderen van lopen en fietsen in de pan-Europese regio.
- Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties (VN). Lopen heeft een directe relatie met SDG 1 (geen armoede), SDG 3 (goede gezondheid en welzijn), SDG 10 (ongelijkheid verminderen) en SDG 11 (duurzame steden en gemeenschappen).
- VN-Verdrag Handicap. Het doel van dit verdrag is dat de positie van mensen met een beperking verbetert. Onder andere door het toegankelijk maken van de openbare ruimte en openbare gebouwen.
- The European Charter of Pedestrians' Rights. Dit charter werd in 1988 aangenomen door het Europees Parlement. Het stelt onder andere: "The pedestrian has the right to

live in urban or village centres tailored to the needs of human beings and not to the needs of the motor car and to have amenities within walking or cycling distance."

- Global action plan on physical activity 2018-2030 van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO). Het plan geeft aan dat lichamelijke activiteit geïntegreerd kan en moet worden in de omgeving waar mensen leven, werken en spelen. Lopen en fietsen zijn daarin essentieel.
- WALK21 Charter for walking. Dit Charter is in 98 landen ondertekend waaronder in Nederland door o.a. de Tweede Kamer, Amsterdam Tilburg en Rotterdam.

Nationale doelen en beleid

- Nationaal Preventieakkoord. Een van de doelen is dat in 2040 75% van de inwoners van Nederland de beweegrichtlijn haalt. In het actieplan 'Nederland beweegt' van juni 2023 wordt gezondheidswinst door bewegen als primair uitgangspunt genomen.

- Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA). Dit akkoord zet o.a. in op een gezonde fysieke leefomgeving die uitnodigt tot bewegen en ontmoeten en een gezonde leefstijl.
- Programma gezonde leefomgeving (RIVM). Het PGLO brengt de kennis over een gezonde leefomgeving samen en maakt deze toegankelijk. En we verbreden en delen deze kennis.
- Sportakkoord II. Het sportakkoord zet o.a. in op een verdere versterking van de beweegvriendelijke omgeving.
- Integraal Zorgakkoord. Het doel is om de stijgende zorgkosten in Nederland te verminderen. Het gaat daarbij o.a. om de transformatie van ziekte en zorg naar gezondheid en preventie.
- Nationale strategie voor implementatie van het VN-verdrag Handicap. Deze nationale strategie moet de positie van mensen met een beperking flink verbeteren.
- Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV). Het NPLV zet o.a. in op het verbeteren van wijken en het kunnen meedoen aan de samenleving.
- Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 (SPV 2030). De ambitie van dit plan is dat er in 2050 nul verkeersslachtoffers zijn. Het SPV 2030 is een plan van Rijk, provincies, gemeenten en vervoersregio's.
- Mobiliteitsvisie 2050 (in ontwikkeling). Hierin is onder meer als hoofdlijn is opgenomen dat het mobiliteitssysteem van de toekomst voldoet aan de publieke kaders voor duurzaamheid, gezonde leefomgeving en veiligheid.

Figuur 5 Voorbeelden van internationaal en nationaal beleid waar lopen expliciet onderdeel van is of een bijdrage aan kan leveren.

- Schone Lucht Akkoord. Het doel van het Schone Lucht Akkoord is om de luchtkwaliteit in Nederland permanent te verbeteren. Het is een akkoord tussen Rijk, provincies en een groot aantal gemeenten.
- Nationale Omgevingsvisie (NOVI). Het doel van de NOVI is nationale regie op ruimtelijke ordening.
- Nationaal Programma Landelijk Gebied. In het landelijk gebied liggen grote maatschappelijke opgaven: het herstellen van de natuur, het verbeteren van de waterkwaliteit en -kwantiteit, en het reduceren van de broeikasgasuitstoot van landbouw en landgebruik. De grote transities worden gestuurd door het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en de provinciale uitwerkingen daarvan (PPLG's).
- Nota Ruimte (in ontwikkeling). De Nota Ruimte geeft inhoudelijke richting voor een rechtvaardige verdeling van die ruimte. Daarmee herneemt het rijk de regie op de ruimtelijke ordening.
- Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl, onderdeel van Omgevingswet). Hierin staan regels over omgevingswaarden, instructieregels, beoordelingsregels en regels voor monitoring.
- Mooi Nederland. In het programma 'Mooi Nederland' staat ruimtelijke kwaliteit centraal.
- NOVEX. Het kabinet heeft in 2022 voor de komende tien jaar € 7,5 miljard beschikbaar gesteld voor het bereikbaar maken van nieuwe grootschalige woningbouwlocaties.

Hiervan is 780 miljoen beschikbaar voor actieve mobiliteit (lopen en fietsen).

- Agenda Natuurinclusief 2.0. Een van de doelen is dat per 2026 het landelijk gebied in Nederland voor 10 tot 20% verder is opengelegd en bewandelbaarder is.
- Water & bodem sturend. Dit programma stuurt onder meer op vermindering van onnodige bodemafdekking en meer groen.

Extra urgentie

Het gaat met een aantal van deze ambities helaas niet de goede kant op. Bijvoorbeeld: een van de doelen uit het Nationaal Preventieakkoord is dat in 2040 75% van de inwoners van Nederland de beweegrichtlijn haalt. Het RIVM constateerde onlangs echter dat er sprake is van een daling van het aantal mensen dat de beweegrichtlijn haalt, en een stijging van het aantal mensen met obesitas. De staatssecretaris van VWS heeft in de aanbestedingsbrief bij deze evaluatie aangegeven dat aanvullende maatregelen nodig zijn.

Eenzelfde geluid komt uit de hoek van de verkeersveiligheid. Het doel van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid is 0 verkeersslachtoffers in 2050. In 2023 vielen er 684 verkeersdoden. Dat is weliswaar een daling ten opzichte van 2022, maar iedere verkeersdode is er één te veel.

De trend van voetgangersdoden is ronduit zorgwekkend. In 2023 kwamen er 71 voetgangers om in het verkeer. Dat waren er 13 meer dan in 2022. Verder kwamen er

53 mensen om op een gemotoriseerd invalidervoertuig, ook een stijging van 13 personen ten opzichte van 2022.

Ondertussen hebben we te maken met grote vergrijzing. In 2040 zullen er naar verwachting zo'n 4,8 mln 65-plussers in Nederland wonen, tegenover zo'n 3,6 mln in 2023.ⁱⁱⁱ Daar komt bij dat mensen steeds langer zelfstandig willen en moeten blijven wonen. De noodzaak voor een goed toegankelijke buitenruimte met voorzieningen op loopafstand wordt dus des te belangrijker.

Redenen genoeg dus om voor de voetganger een stap bij te zetten.

4

De afgelopen jaren zijn flinke stappen gezet op het gebied van lopen

Ondanks het brede belang van lopen, is het als beleidsthema lange tijd een ondergeschoven kindje geweest. De laatste jaren is daar verandering in gekomen. In 2019 is het Platform Ruimte voor Lopen gestart, in 2020 de gelijknamige City Deal.

Samen hebben partijen de afgelopen vijf jaar een beweging op gang gebracht. Een paar wapenfeiten:

- Het niveau van **kennis** en het beschikbaar **instrumentarium** is op een hoger plan gebracht. Zo is er een ontwerpwijzer voetgangers, een handreiking voetgangersnetwerk, een toolbox loopbeleid, een nationaal loopstromenmodel en een toolbox loopstimulering (gereed in het najaar van 2024).
- Steeds **meer mensen en partijen** zien lopen als een belangrijke onderwerp. Het Nationale Voetgangerscongres wordt steeds drukker bezocht en inmiddels hebben zich vijf ingenieursbureaus aangesloten bij de City Deal. En lopen is integraal onderdeel van het nieuwe koersdocument van de Mobiliteitsalliantie.
- Een toenemend aantal gemeenten maakt **netwerkkaarten** voor lopen als onderdeel van het ruimtelijk beleid of mobiliteitsplan. O.a. Utrecht, Eindhoven, Arnhem, Amersfoort, Rotterdam en Tilburg.
- Steeds meer overheden maken **loopbeleid**. O.a. in Rotterdam, Tilburg, Amsterdam, Eindhoven, Den Haag, Arnhem en provincie Groningen. Lopen is onderdeel van steeds meer gemeentelijke- en provinciale omgevingsvisies. En Nederland werkt mee aan het Pan European Masterplan on Walking.
- Lopen krijgt steeds meer een plek in **opleidingen** van o.a. nieuwe verkeerskundigen en stedenbouwkundige ontwerpers.
- Het thema **toegankelijkheid** is meer op de agenda gekomen.
- **Valpreventie** is opgenomen in de Zorgverzekeringswet.
Er is veel enthousiasme en motivatie bij partijen om door te gaan op de ingeslagen weg.

Inspirerende mijlpalen van individuele partijen in de periode 2019 – 2024

- Gemeente Rotterdam won voor zijn loopbeleid de Bewegaward.
- Gemeente Groningen maakt ruimte voor de voetganger met de Ontwerpleidraad Leefkwaliteit Openbare Ruimte. De leidraad won de Global Architecture & Design Award 2022
- Gemeente Amsterdam heeft een maximumsnelheid van 30 km/u de norm gemaakt in de bebouwde kom.
- Gemeente Leiden heeft 2024 uitgeroepen tot het 'Jaar van de voetganger'
- Gemeente Den Haag heeft in haar Strategie Mobiliteitstransitie gesteld dat zij 'omgekeerd gaat ontwerpen'.
- Gemeente Zwolle heeft het stationsplein heringericht van een busstation naar een loopvriendelijke groene omgeving die dient als entree naar de historische binnenstad.
- Gemeente Eindhoven heeft met de vaststelling het Masterplan Mobiliteit 2050 nieuw loopbeleid.
- Gemeente Arnhem zet in haar coalitieakkoord de voetganger op één.
- Gemeente Apeldoorn en Provincie Gelderland hebben het inspiratieboek Buitenkans voor een uitnodigende buitenruimte opgesteld.
- Provincie Zuid-Holland agendeert een provinciale rol met het Toekomstonderzoek Bewegvriendelijk Zuid-Holland.
- VVN organiseert workshops: "Zeker op weg", bedoeld voor senioren die meer risico lopen op valpartijen.
- RondOm Lopen groep heeft in samenwerking met het Diabetesfonds de Tudo Volta ontwikkeld en op de markt gebracht: een betaalbare schoen met goede pasvorm, voldoende stevigheid en goede onderzool
- Wandelnet heeft op meer dan 40 plekken in Nederland voorkomen dat het opheffen van onbewaakte overwegen leidt tot nieuwe barrières voor wandelaars. En heeft duizenden werkenden tot wandelen aangezet met de campagne Wandel tijdens je werkdag. Ook heeft Wandelnet de inspiratiebundel 'bewandelbaar landschap' gepubliceerd.
- Rob Methorst van MENSenSTRAAT promoveerde met het proefschrift 'Exploring the pedestrians' Realm' en ontving in 2022 de internationale WALK21 Award voor zijn internationale inspanningen om kennis over voetgangers te versterken
- Koninklijke Wandelbond (KWbN) & JOGG slaan handen ineen voor wandelen voor jonge kind (2-3jr) met de landelijke Peuter Vierdaagse.
- Fietsersbond, Wandelnet, JOGG en Kenniscentrum Sport en Bewegen werken aan een beweegvriendelijke schoolomgeving aanpak.

5

Voor zover bekend wordt er meer gelopen, maar er is nog veel ruimte en noodzaak voor groei

We gaan dus beleidsmatig vooruit op het gebied van lopen, maar zien we dat ook terug in de praktijk? Dit hoofdstuk bevat feiten en cijfers die hier een beeld van geven. NB: in de loop van 2024 komt het KiM met een update van de publicatie ‘Loopfeiten’. Indien tijdig gereed zullen de inzichten uit die publicatie opgenomen worden in het Nationaal Masterplan Lopen.

Er lijkt meer gelopen te worden, maar er worden nog veel korte verplaatsingen met fiets of zelfs auto gemaakt

Anders dan over verplaatsingswijzen als fietsen en autorijden, is over lopen als manier van verplaatsen weinig bekend. In de publicatie ‘Loopfeiten’ van het KiM uit 2019 zien we dat er nog veel winst te behalen is, zowel als het gaat over data-verzameling als over het aandeel van lopen op korte afstanden.

Afstanden tot 500 meter worden in bijna 80% van de gevallen te voet afgelegd. Maar het aandeel ‘lopen’ neemt daarna rap af. Afstanden tot 1 km worden in minder dan 50% van de gevallen te voet afgelegd, afstanden tussen de 1 en 2,5 kilometer in iets meer dan 20% van de gevallen. Deze afstanden zouden voor veel mensen te voet haalbaar moeten zijn. Zie ook figuur 6.

Overigens wordt naar schatting de helft van het aantal loopverplaatsingen niet geregistreerd. Denk aan lopen

van en naar het OV, beroepsmatige verplaatsingen, verplaatsingen door buitenlanders en toeristen en verplaatsingen van kinderen onder de 12 jaar.

Kortom: in werkelijkheid wordt meer gelopen dan wordt gerapporteerd.

Tijdens de coronapandemie – dus na de publicatie van het KiM – herontdekten steeds meer mensen het lopen, zoals duidelijk te zien is in figuur 7. Het is nog onduidelijk in welke mate dat effect doorwerkt.

Recent onderzoek van IenW in 2023 laat zien dat ongeveer de helft van de Nederlanders aangeeft minimaal dagelijks te lopen. Dit betreft veelal korte afstanden die makkelijk beloopbaar zijn. Ter vergelijking: 22% fietst en 19% pakt dagelijks de auto voor het afleggen van een korte loopafstand.^{iv}

Uit onderzoek van IenW^v weten we dat er een (kleine) groep is, die zelden of nooit loopt, ook al zijn de afstan-

den die men af moet leggen op loopafstand. 12% loopt maximaal 3 keer per maand een korte afstand.

Daarnaast is er een groep mensen die de deur niet of nauwelijks uitkomt. Deze groep doet niet mee in de tellingen. Mogelijk gaat deze groep lopen – bijvoorbeeld naar de supermarkt, naar vrienden of een ommetje – wanneer de voor hen belemmerende factoren worden weg genomen of wanneer zij ondersteuning krijgen.

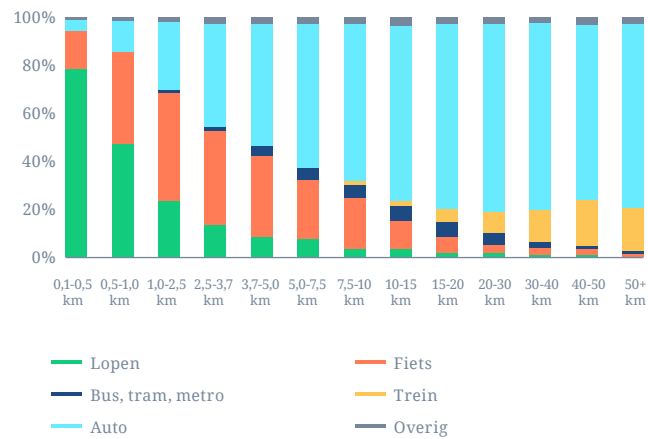
Mensen besteden meer tijd aan verblijven en wandelingen dan aan lopen als modaliteit

De publicatie Loopfeiten van het KiM richt zich met name op lopen als manier van verplaatsen, dus als modaliteit. Zoals eerder aangegeven is lopen echter veel meer dan dat. Het gaat ook over ommetjes en wandelingen maken, beroepsmatig lopen en verblijven in de openbare ruimte.

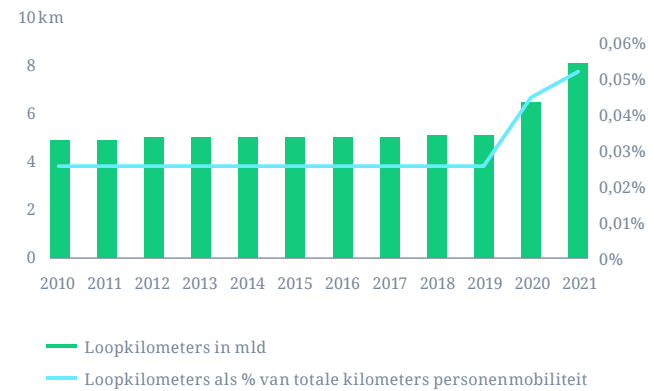
In tabel 1 is lopen onderverdeeld in een aantal hoofdcategorieën om in beeld te brengen hoe vaak, ver en hoe lang een persoon gemiddeld per jaar loopt in Nederland. Gemiddeld loopt en verblijft iemand 215 uur per jaar in de openbare ruimte.

Ten opzichte van de publicatie van het KiM – waarin mobiliteit centraal staat – laat deze tabel twee interessante zaken zien.

Ten eerste: ‘verblijven’ doet iemand gemiddeld 90 van de in totaal genoemde 215 uur. Een fors deel dus, en reden om hier in het Masterplan én op straat ook expliciet aandacht aan te besteden.

Figuur 6 Aandeel vervoerwijzen per afstandsklasse.
Bron: KiM (2019). Loopfeiten.

Figuur 7 Afgelegde kilometers te voet, ook i.r.t. alle afgelegde personenmobiliteits-kilometers. Gebaseerd op KiM (2023). Kerncijfers mobiliteit 2022.

Ten tweede: de tijd die mensen doorbrengen met een rondje lopen (denk aan ommetjes, wandelingen en beroepsmatige verplaatsingen), is hoger dan die mensen doorbrengen met lopen als verplaatsing van A naar B, al dan niet als onderdeel van een ketenverplaatsing. Datzelfde geldt voor het aantal kilometers.

Ook uit de Wandelmonitor van Wandelnet blijkt dat er veel gewandeld wordt:

- Wandelen is veruit de meest ondernomen activiteit in de vrije tijd. Er zijn 811 miljoen wandelingen gemaakt tussen november 2022 en november 2023 (ter vergelijking: op 2 staat op ruime afstand het fietsen, met 249 miljoen fietstochten).^{vi}
- In 2022 liep zo'n 10% van de mensen van 12 jaar en ouder hard, en wandelde ruim 5% sportief.^{vii} Hardlopen en wandelen bezetten daarmee respectievelijk plek 2 en 4 in meest beoefende sporten in Nederland.³
- Circa 9,2 miljoen Nederlanders maakten in 2019 en 2020 minimaal eens per week een ommetje.^{viii}
- Zo'n 9,6 miljoen Nederlanders (16+) maakten in 2019 en 2020 wel eens een wandeling van 5 tot 10 kilometer. Gemiddeld gingen deze wandelaars 57 keer per jaar op pad, wat neerkomt op 543 miljoen wandelingen van 5-10 kilometer.^{ix}
- Dagwandelingen van 2,5 uur of langer worden door 30%

3 Op 1 staat fitness, op 3 staat (zaal)voetbal.

van de Nederlanders (16+) gemaakt. Dit zijn 4,3 miljoen personen, die in totaal 111 miljoen 'langere' wandelingen maken (gemiddeld 26 wandelingen per jaar). Circa 14% van de dagwandelaars loopt wekelijks, maar het grootste deel gaat 6 tot 11 keer per jaar op pad voor een langere wandeling.^x

- Tweederde van de Nederlanders wandelt tijdens de vakantie en 7% van de Nederlanders ondernam in 2019 en 2020 een specifieke wandelvakantie.^{xi}

Reden om in het Masterplan én in loopbeleid breder te kijken dan alleen naar lopen als modaliteit.

Minder dan de helft van de Nederlanders haalt de beweegrichtlijn

De beweegrichtlijn is 150 minuten per week matig-intensief bewegen, verspreid over meerdere dagen en 2 keer per week spier- en botversterkende oefeningen (voor ouderen aangevuld met balansoefeningen). In 2022 voldeed slechts 50% van de Nederlandse bevolking van 4 jaar en ouder aan het onderdeel (1) matig of zwaar intensieve inspanning en 81% aan het onderdeel (2) spier- en botversterkende activiteiten. Op deze manier voldeed 44% van de Nederlanders van 4 jaar en ouder aan de beweegrichtlijnen. Dit is minder dan in de jaren 2017 t/m 2021 en vergelijkbaar met het niveau van 2016.^{xii}

Of en hoeveel iemand loopt, en wat diegene daarvoor nodig heeft, verschilt sterk per persoon

'Dé voetganger' bestaat niet: de verschillen in individuele mogelijkheden, voorkeuren en motieven zijn groot.

Bijvoorbeeld:

- **Kinderen en ouderen** lopen het meest. Vanaf 12 jaar neemt het aandeel lopen sterk af. Vanaf 65 jaar neemt het aandeel lopen weer toe. Tussen 2010 en 2017 zijn Nederlanders 4,1% meer gaan lopen. De groei in lopen wordt voornamelijk veroorzaakt door mensen boven de 50 jaar. Bij kinderen tot 12 jaar en volwassenen tussen de 30 en 50 jaar is juist sprake van een kleine afname in loopafstand.^{xiii}
- Ruim driekwart van de **jongeren** (77%) maakt wel eens een ommetje, 45% maakt wel eens een wandeling van 5 tot 10 kilometer en 14% gaat wel eens op pad voor een dagwandeling. Jongeren kiezen bij voorkeur voor een natuurgebied op loopafstand van huis, want de tijd is beperkt.^{xiv}
- Zo'n 60% van het totaal aantal geregistreerde loopverplaatsingen wordt gemaakt door **vrouwen**. Van alle geregistreerde verplaatsingen die vrouwen maken is zo'n 19% te voet. Voor mannen is dat zo'n 16%. Dat vrouwen meer lopen dan mannen komt onder andere door verschillen in activiteitenpatronen. Vrouwen maken vaker dan mannen meerdere verplaatsingen als onderdeel van een en dezelfde reis, omdat zij vaker activiteiten combineren zoals zorgtaken en het doen van boodschappen.
- Uit een Oostenrijkse studie^{xv} blijkt dat personen die iets **dragen, een kinderwagen of rolstoel duwen of iemand begeleiden** in bijna 80% van de gevallen vrouwen zijn. Zij hebben dus relatief meer last van een krappe of slecht ingerichte buitenruimte.

- Mensen met een **beperking** hebben vaak iets anders nodig om comfortabel te kunnen lopen dan mensen zonder beperking. In Nederland zijn er ruim 2 miljoen mensen met een beperking. Het gaat dan over auditieve, visuele, cognitieve of motorische beperkingen. Zo zijn er 300.000 slechtzienden en gebruiken 500.000 mensen een gehoorstoel. Verder zijn er 250.000 rolstoelgebruikers en een gelijk aantal mensen in een scootmobiel. Ook wonen er in Nederland 100.000 mensen met dementie nog thuis. De verschillende soorten beperkingen vragen vaak om andersoortige maatregelen. Soms hebben mensen met verschillende beperkingen tegenstrijdige wensen. Bijvoorbeeld: voor iemand met een visuele beperking kunnen hoogteverschillen tussen stoep en weg prettig zijn omdat diegene dan beter weet waar hij is. Voor iemand in een rolstoel zijn hoogteverschillen juist hinderlijk.
- Niet alleen mensen met een beperking, maar een veel grotere groep mensen wijkt af van het ‘**standaardbeeld**’ dat de gemiddelde ontwerper heeft van de voetganger. Ze zijn bijvoorbeeld korter dan de standaard (denk aan kinderen) of lopen minder snel (denk aan ouderen). Ook is er nog een groep mensen met een tijdelijke beperking of belemmering. Zoals mensen met krukken of een kinderwagen, of mensen die revalideren na een ongeval of operatie.
- **Laagopgeleiden** lopen meer dan middelbaar- en hoogopgeleiden. Dit komt onder andere door een kortere woon-werkafstand voor laagopgeleiden.
- Een substantieel deel van de Nederlandse loop-kilometers wordt afgelegd door mensen die **voor hun werk veel lopen**, denk aan postbodes, mensen in de zorg en horeca en mensen die werken in de groenvoorziening.
- Personen met een niet-westerse **migratieachtergrond** lopen vaker dan mensen met een Nederlandse achtergrond: respectievelijk 24% en 17% van alle verplaatsingen.^{xvi}
- Er zijn in Nederland 1,2 miljoen mensen met **diabetes mellitus**, en elke week komen er 1.000 bij. Lopen is goed voor het ziekteverloop. Tegelijkertijd kunnen verminderd gevoel en vaatlijden in combinatie met drukplekken op de voet bij diabetici leiden tot wonden die slecht genezen. Soms leidt dat tot amputatie van (een deel van) de voet. Na een amputatie overlijdt 70% van de patiënten binnen 5 jaar. Goede schoenen en voetzorg zijn voor deze groep dus van levensbelang. Een ander voorbeeld: van de mensen met reuma – in Nederland bijna 2 miljoen mensen in – heeft 80% voetklachten.^{xvii}
- In totaal krijgt zo’n 10 – 24% van de mensen te maken met **voetklachten**. Klachten aan voeten of benen kunnen er toe leiden dat mensen gehinderd worden in het lopen. Verschillende studies toonden ook al aan dat pijnklachten in voeten of benen kan leiden tot een vermindering van de kwaliteit van leven.
- Mensen met **overgewicht** starten vaak met wandelen en hardlopen om gezonder en fitter te worden, maar hebben een hoger risico op blessures net vanwege dit overgewicht. Ter illustratie: van alle patiënten die de RondOm Lopen Groep⁴ ziet met peesklachten aan de voet, heeft 68% een BMI heeft van 25 of hoger. Bij achillespeesklachten is dit 56% met een BMI van 25 of hoger. Voor deze groep is inzetten van de juiste hulpmiddelen en kennis van groot belang om te gaan en – vooral – te blijven lopen.
- **Recreatieve wandelaars** zijn in te delen in zes hoofdtypen die verschillende ‘eisen’ stellen aan een wandeling. Zo wandelt een gezelligheidswandelaar het liefste een rondwandeling van 1-2 uur met het gezin of met vrienden, hecht belang aan horeca onderweg en gezelligheid. Een rustige wandelaar daarentegen volgt graag een uitgestippelde route en vindt goede bereikbaarheid (met OV) een belangrijk criterium.^{xviii}
- Veel wandelingen – zeker de ommetjes – starten vanaf het huisadres. Maar daarnaast geldt: hoe langer de wandeling, hoe verder men bereid is voor deze wandeling te **reizen**.^{xix}

4 RondOm Lopen Groep is een grote landelijke organisatie met focus op loopzorg.

Per persoon per jaar (NL)	Verplaatsingen	Kilometers	Totaal aantal km landelijk	Totale verplaatsingstijd	Tijd naar percentage
Lopen als hoofdvervoerwijze	150	106	2,5 miljard	27 uur	12,6%
Lopen als onderdeel van ketenverplaatsing	1000	100	2,0 miljard	29 uur	13,5%
Rondje lopen	71	275	4,4 miljard	69 uur	32,1%
Verblijven	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	90 uur	41,9%
Totaal	1221	481	8,9 miljard	215 uur	100,0%

Tabel 1 Hoe vaak, ver en lang een persoon in Nederland gemiddeld loopt en verblijft. Bron: Methorst (2021). Exploring the pedestrians realm. NB: onder 'rondje lopen' vallen hier ook beroepsmatige verplaatsingen en verplaatsingen van toeristen.

Figuur 8 Feiten & cijfers over lopen

Héél lange tijd – zo'n 2 miljoen jaar – heeft de mens een lopend bestaan geleid. Om te jagen, te verzamelen en rond te reizen. 'Pas' 8.000 jaar geleden veranderde dat. De eerste landbouw-samenlevingen ontstonden en mensen bleven langer op één plek. Het keerpunt voor wandelen was toen in de Romeinse tijd de eerste steden ontstonden; we hoefden veel minder lang en ver te lopen.

Maar pas in de vorige eeuw is het aandeel lopen in het totaal van verplaatsingen echt aanzienlijk veranderd. Op basis van Engelse studies is berekend dat begin 1900 ruim 75% van alle verplaatsingen lopend werd afgelegd. In die tijd liepen mensen zo'n 15 kilometer per dag. ^{xxi} Het openbaar vervoer bestaande uit trein en tram was destijds voor velen onbetaalbaar. Daarna bracht de komst van de auto een ommekeer en daalde het aandeel van lopen als percentage van het totaal aantal afgelegde kilometers naar 30% vlak voor de oorlog. Na een korte dip tijdens de Tweede Wereldoorlog steeg het auto- en fietsgebruik opnieuw flink. Voorzieningen kwamen steeds verder uit elkaar te liggen waardoor deze alleen met de auto bereikbaar waren.

Het percentage lopen van het totaal aantal afgelegde kilometers daalde van 40% omstreeks 1950 naar 2,8% nu. Tegelijkertijd veranderde door de jaren heen ook de status van de voetganger en de omgeving waarin hij liep. Door de opkomst van de auto werd de straat zo onveilig voor voetgangers dat het nodig bleek hen een eigen plek

te geven: in 1935 werden voetgangers via een algemene maatregel van bestuur tot verkeersdeelnemer gemaakt en werd het trottoir de enige plek waar de voetganger mocht zijn.

De inrichting van de buitenruimte werd steeds meer bepaald door een zo efficiënt mogelijke doorstroming van het autoverkeer naar Amerikaans voorbeeld en (paradoxaal genoeg) vanuit het oogpunt van veiligheid.

Langzaam werd de straat het domein van auto, vrachtauto's en bussen. Voor kinderen was geen plek meer om op straat te spelen. De loopinfrastructuur in veel steden en dorpen verschaalde ernstig.

Dit leidde tot een vicieuze cirkel die in schoolomgevingen heel zichtbaar is: ouders ervaren de situatie als onveilig en besluiten de kinderen met de auto te brengen waardoor de onveiligheid groter wordt en nog meer mensen hun kinderen met de auto naar school brengen (naast andere redenen waarom mensen hun kinderen

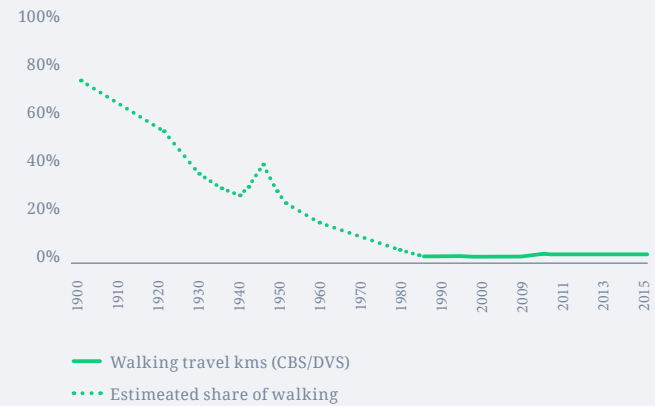
met de auto naar school brengen). Andersom leidde de toegenomen onveiligheid ook tot het oprichten van Stop de Kindermoord (later: Kinderen Voorrang), de Voetgangersvereniging en talloze (lokale) actiegroepen.

De laatste jaren begint het beeld te veranderen. Sinds de steden een toenemende opgave hebben om hun bewoners een leefbare omgeving te bieden, in combinatie met nabijheid van voorzieningen en een woningbouwopgave in de stad (verdichting), komt de voetganger langzaam aan weer in beeld en beleid.

Overigens kwam in de afgelopen 40 jaar wel een sterke recreatieve wandelstructuur van de grond. Lopen en ook hardlopen als vrijetijdsbesteding namen een vlucht. Zo kwamen er naast het al bestaande landelijke wandelnetwerk aanvullende NS-wandelingen en regionale wandelingen.

Figuur 9 Illustratie van hoe ver kinderen zelfstandig mogen lopen door de tijd heen. Bron: onbekend

Figuur 10 Geschat aandeel van lopen in passagierskilometers in Nederland van 1900 – 2009 (percentages). Bron: Methorst (2021). Exploring the pedestrians realm.

6

We kunnen de kracht van
lopen nog beter benutten

De afgelopen jaren zijn al flinke stappen gezet op het gebied van lopen. Tegelijkertijd moet er nog veel gebeuren om de waarde van lopen voor individu en maatschappij ten volle te kunnen benutten. Om beter te begrijpen waar de knelpunten zitten, hebben we het nevenstaande denkmodel ontwikkeld (zie figuur 11).

Wij zetten in op de ontwikkeling van een **loopcultuur** waarbij het voor mensen vanzelfsprekend is om te gaan lopen en iedereen in staat wordt gesteld te kunnen lopen. Daarvoor zijn vier factoren essentieel:

- We hebben een **basis**, waardoor lopen **georganiseerd en geborgd** is. De basis bestaat uit (1) visie, strategie, beleid, wet- en regelgeving, (2) kennis en data, (3) eigenaarschap en samenwerking en (4) capaciteit, professionaliteit en budget.
- De **inrichting** en het **beheer** van de leefomgeving is op orde. Dat betekent: voldoende en toegankelijke ruimte, veilig, comfortabel en aantrekkelijk.
- (**Maatschappelijke**) partijen zoals zorg- en hulpverleners, OV, werkgevers, scholen, routebureaus, etc. bieden voorzieningen en instrumenten om mensen te **activeren** en te **faciliteren** om te lopen.
- **Mensen** kunnen (hebben de capaciteit), willen (hebben de motivatie), **durven en gaan lopen**. Niet iedereen

kan altijd op dezelfde manier gebruik maken van de openbare ruimte, maar iedereen heeft de mogelijkheid om een vergelijkbare **ervaring** op te doen.

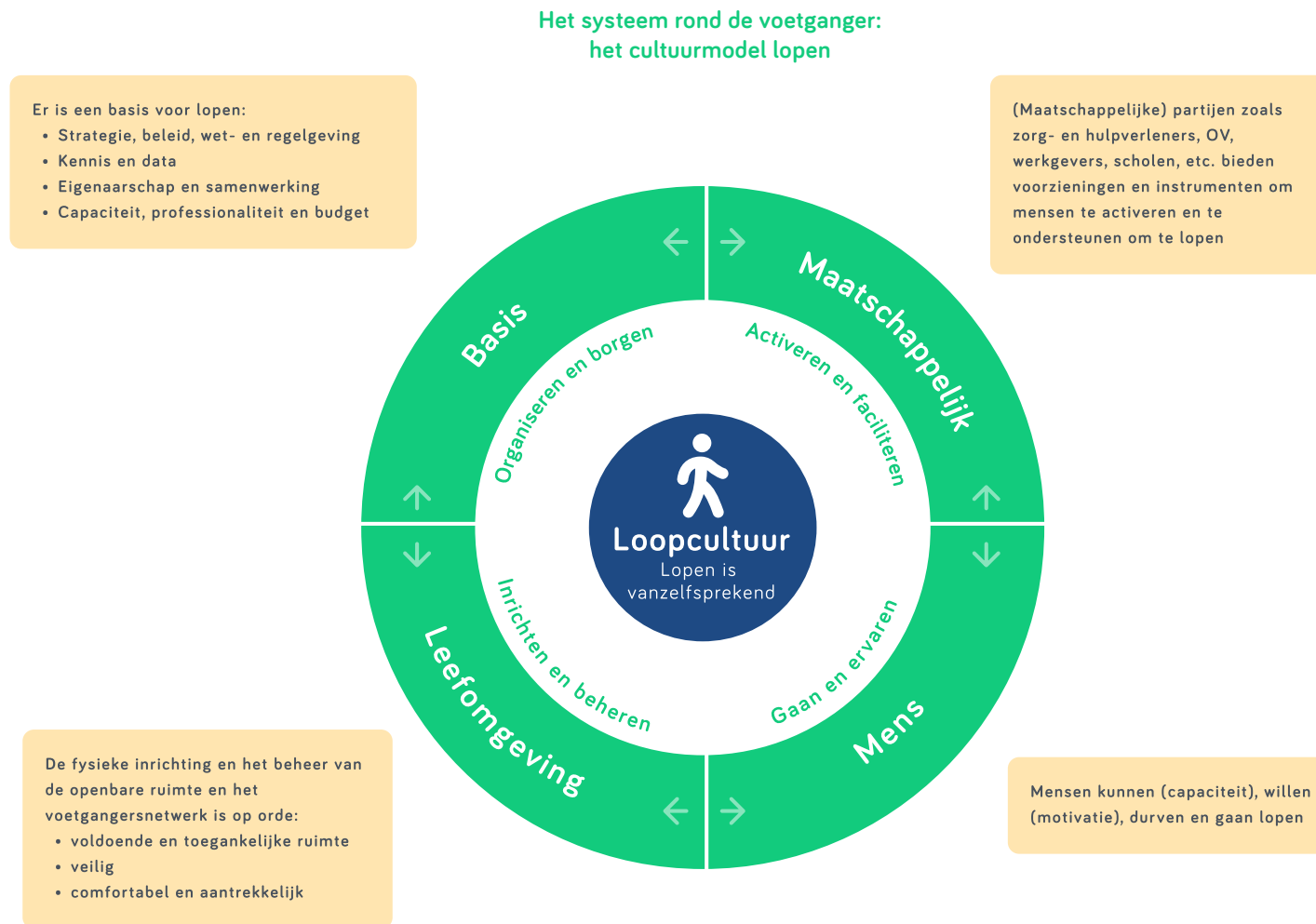
Natuurlijk hangen deze onderdelen nauw met elkaar samen. Bijvoorbeeld: als er loopbeleid is (basis) is het makkelijker te investeren in loopruimte (ruimte) en in stimuleringsprogramma's (maatschappelijk). En als de loopruimte goed is (ruimte) en mensen gefaciliteerd worden om te lopen (maatschappelijk) zullen mensen eerder gemotiveerd zijn om te gaan lopen (mens). Als al deze zaken op orde zijn, ontstaat er een loopcultuur. En andersom: als lopen de norm is (loopcultuur) gaan er meer mensen lopen (mens). Figuur 11 laat dit zien. In het vervolg van dit hoofdstuk analyseren we de stand van zaken van deze onderdelen in Nederland.

Spanning tussen toegankelijkheid en aantrekkelijkheid

Dit model is natuurlijk een versimpelde weergave van de werkelijkheid. In de werkelijkheid zit er soms ook spanning tussen de verschillende onderdelen. Zo kan binnen het onderdeel leefomgeving toegankelijkheid botsen met aantrekkelijkheid. Want wat een looproute voor de een aantrekkelijk maakt – denk aan bomen, of een niet verhard pad – is voor de ander een obstakel. Hieronder twee voorbeelden.

Voorbeeld 1: Het struinen door een hobbelige en overgroeid bospad is voor velen aantrekkelijk. Als we willen dat meer mensen dit kunnen ervaren, zit de oplossing niet in het gladstrijken van zo'n route, maar in een sociale aanpak. Denk aan het beschikbaar stellen van rolstoelen die dergelijk terrein aankunnen.

Voorbeeld 2: De *Rotterdamse Rooftop Walk* is een mooi praktijkvoorbeeld van hoe met deze spanning is omgegaan. De *Rotterdamse Rooftop Walk* was een tijdelijke brug tussen de daken van twee Rotterdamse gebouwen. Bezoekers konden hier komen via een speciaal aangelegde tijdelijke trap. Omdat niet iedereen een trap op kan, was de *Rooftop Walk* niet voor iedereen toegankelijk. Uitgangspunt was dat desondanks zoveel mogelijk mensen de *Rooftop Walk* konden ervaren. Daartoe werd tijdelijk een verbinding met een lift opengesteld. Als het ruimtelijk en sociaal domein goed samenwerken, is er veel mogelijk.

Figuur 11 We streven ernaar dat lopen vanzelfsprekend is, dat er sprake is van een loopcultuur. Daarvoor moet het hele loopsysteem kloppen: de basis moet er liggen, de fysieke (leefomgeving) en maatschappelijke randvoorwaarden moeten op orde zijn en de mens moet ook daadwerkelijk gaan lopen. Deze onderdelen werken ook op elkaar in.

6.1 Basis

Er is nog weinig gemeentelijk, provinciaal en Rijksbeleid over lopen

Het Rijk heeft nog nauwelijks loopbeleid ontwikkeld. Lopen is daarbij slechts impliciet onderdeel van het landelijk gezondheids- en mobiliteitsbeleid.

Een beperkt aantal gemeenten en provincies heeft al wel specifiek loopbeleid, al dan niet als onderdeel van een bredere beleidsvisie op bijvoorbeeld gezondheid of mobiliteit. Er is voor zover bekend nog geen waterschap met specifiek loopbeleid.

Ook in de plannen voor het landelijk gebied wordt lopen nog niet meegenomen.

Provincies en vervoerregio's beoordelen vaak de effecten van mobiliteitsbeleidsmaatregelen van gemeenten. Daarvoor gebruiken ze verkeersmodellen. In deze modellen ontbreekt doorgaans de voetganger.

Het doel 'gezonde fysieke leefomgeving' uit de Omgevingswet biedt kansen voor lopen

In artikel 1.3 van de Omgevingswet staan de maatschappelijke doelen van de wet. Een van die doelen is een gezonde fysieke leefomgeving. Een gezonde leefomgeving ervaren bewoners als prettig, nodigt uit tot gezond gedrag en biedt bescherming tegen negatieve omgevingsinvloeden.

De instrumenten uit de Omgevingswet bieden overheden kansen om de leefomgeving op een gezonde manier te beïnvloeden. Door de integrale benadering van de

leefomgeving via de instrumenten van de Omgevingswet, kan gezondheid eerder een plek krijgen in de ruimtelijke afweging. Daarmee kan gezondheid een meer sturende rol krijgen. En lopen kan daar onderdeel van zijn.

Wetgeving over voetganger is beperkt en onduidelijk voor handhaving

In landelijke wetgeving maakt de voetganger alleen onderdeel uit van de verkeerswetgeving. Het Reglement voor verkeerstekens en verkeersregels (RVV) bevat bepalingen over de plaats op de weg van de voetganger. Zo dient een voetganger op het trottoir te lopen of op het fietspad als een voetpad ontbreekt. In een woonerf mag de voetganger de gehele weg gebruiken.

Verder bepaalt het RVV dat een auto niet mag parkeren op het trottoir. Overigens staat het trottoir verder niet in de wetgeving gedefinieerd, dus leidt dit in de praktijk tot onduidelijkheid voor handhavers. Fiets en bromfiets (en inmiddels vele andere soortgelijke voertuigen) mogen op het trottoir parkeren. Dit betekent in de praktijk dat de feitelijk door de voetganger te gebruiken ruimte, ondanks deze wettelijke bepalingen, beperkt is.

De Wegenverkeerswet bepaalt de aansprakelijkheid bij ongevallen tussen een voetganger en motorvoertuig, waarbij het uitgangspunt is dat een voetganger een kwetsbare weggebruiker is. In alle gevallen ligt de plicht tot schadevergoeding daarom bij de bestuurder van het voertuig. Aansprakelijkheid bij ongevallen tussen fietser en voetganger is niet bij wet geregeld.

Er komt steeds meer kennis over lopen en voetgangers beschikbaar, maar we weten ook heel veel nog niet

We hebben steeds meer kennis over lopen en de voetganger, zie ook hoofdstuk 4. Veel van deze kennis is nog onvoldoende bekend bij de juiste mensen. Denk aan beleidsmakers, stedenbouwers, ontwerpers en zorgverleners.

Tegelijkertijd is er nog weinig – of beperkt toegankelijke – kennis over lopen in relatie tot gezondheid: hoeveel mensen worden door hun gezondheid beperkt in lopen, hoeveel mensen hebben geen toegang tot benodigde hulpmiddelen, etc. Daarnaast is er veel basisinformatie die we hebben over bijvoorbeeld auto, fiets en OV, maar nog niet voor lopen. Bijvoorbeeld:

- De aard en omvang van loopstromen
- De ontwikkeling van het gemiddeld aantal minuten dat mensen lopen
- De ontwikkeling van hoeveel mensen hoe vaak lopen
- Redenen waarom mensen wel en niet lopen
- De omvang van de latente vraag naar lopen
- De 'walkability'-score van straten en buurten
- De baten en kosten van lopen en verblijven in de openbare ruimte

- De toegankelijkheid en veiligheid van loopinfrastructuur: breedte van voetpaden en de effectieve loopruimte daarbinnen, de aanwezigheid van obstakels, kenmerken van oversteeklocaties, etc.

Ook ontbreekt het aan tools om prognoses te kunnen doen en de effecten van interventies/maatregelen te kunnen doorrekenen. Deze kennis is wel van belang om investeringen in lopen te onderbouwen en om de keuze voor de juiste maatregel te maken.

Partijen werken steeds meer samen op het gebied van lopen

Overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven, kennisinstellingen en bewonersinitiatieven werken steeds vaker samen aan lopen. De City Deal en het Platform Ruimte voor Lopen zijn daarvan een mooi voorbeeld van landsbrede samenwerking. En deze samenwerkingsverbanden groeien: er doen steeds meer partijen mee.

Tegelijkertijd zien we dat niet iedere organisatie die dat zou willen, de menskracht en middelen heeft om deel te nemen aan samenwerkingsverbanden. Het is van groot belang dat ook kleinere organisaties kunnen gaan profiteren van de opgedane kennis.

Verder is 2024 het laatste jaar van de City Deal Ruimte voor Lopen. Om de verworvenheden uit dit samenwerkingsverband te behouden en verder uit te breiden naar meer gemeenten is een nieuwe ondersteuningsstructuur van belang.

Rollen en taken van verschillende overheden op het gebied van lopen

Gemeenten zijn wegbeheerder en daarom het eerste aanzet om aan de slag te gaan met de fysieke ruimte voor de voetganger. Zij zijn verantwoordelijk voor een veilige inrichting van wegen en straten volgens bestaande wettelijke bepalingen en richtlijnen. En kunnen via de APV aanvullende bepalingen opnemen en maatregelen treffen.

Daarnaast moeten gemeenten ervoor zorgen dat mensen zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen. De gemeente geeft ondersteuning via de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo).

De **provincies** hebben specifieke bevoegdheden en taken op het gebied van ruimtelijke ordening, verkeer (provinciale wegen), natuur en landschap, toerisme en recreatie, milieubescherming en cultuur. Provincies zorgen o.a. voor de oversteekbaarheid van provinciale wegen. Ook in hun rol als regisseurs van de transitie landelijk gebied en als aanbesteders van openbaar vervoer zijn provincies van belang voor de voetganger.

Naast de provincie zijn in de **regio's** Rotterdam / Den Haag en Amsterdam samenwerkingsverbanden tussen gemeenten opgericht op het gebied van mobiliteit. In deze gebieden zijn de vervoerregio's concessieverlener van het openbaar vervoer.

Soms zijn ook **waterschappen** wegbeheerder van wegen die van belang zijn voor de voetganger om vanuit de gemeente het buitengebied in te gaan. 'Recreatief medegebruik', waar lopen/wandelen een invulling van is, behoort niet tot de wettelijke kerntaken van waterschappen. Wandelen op schouwpaden en waterkeringen is bij veel waterschappen wel 'passief' toegestaan als vorm van recreatief medegebruik.

De **Rijksoverheid** is systeemverantwoordelijk voor zowel mobiliteit als het zorgstelsel. Zij stuurt met wet- en regelgeving, maar ook met programma's rond bijvoorbeeld verkeersveiligheid, sport & bewegen en toerisme.

Ook lokaal zien we meer samenwerking. Denk aan de aanpak Rotterdam Loopt, Bosk in Leeuwarden, 50 tinten groen in de Zwolse wijk Assendorp en de aanpak van de Smidsstraat in Zelhem. Af en toe lukt het lokaal om het fysieke en sociale domein samen te laten werken. Maar in de meeste gevallen is hier nog een wereld te winnen.

Er staan ambassadeurs voor lopen op

Niet alleen op werkvloerniveau krijgt lopen meer aandacht, ook op management- en bestuursniveau zien we dat er mensen zijn die hun rol benutten om het belang van lopen breed bekend te maken. En ook in de samenwerking en de wetenschap staan er ambassadeurs op.

Structureel geld voor lopen ontbreekt

Overheden hebben in de meeste gevallen geen structureel geld voor loopinfrastructuur. Dit geldt voor Rijks-, provinciaal en gemeentelijk niveau.

De laatste jaren worden er vanuit het Rijk steeds meer middelen beschikbaar gesteld voor het sociale domein, die ook indirect ten goede komen aan lopen. Gemeenten kunnen via een specifieke uitkering (SPUK) voor de beleidsterreinen sport en bewegen, gezondheidsbevordering en cultuurparticipatie een beroep doen op Rijksfinanciering voor initiatieven. Budget vanuit deze uitkering mag ook in beperkte mate worden besteed aan infrastructuur.

Een aantal provincies heeft subsidieregelingen om de beweegvriendelijkheid in straten en buurten te verbeteren, waarbij indirect ook lopen is gebaat. Voor het

bekostigen van lopen als onderdeel van zorgtrajecten zijn zorgverzekeraars een voor de hand liggende bron. Zij hebben echter weinig geld beschikbaar voor preventie, terwijl preventieve gezondheidsinterventies rond lopen juist erg belangrijk zijn.

Professionals weten langzaam maar meer over lopen, maar een grote groep is nog onbewust onbekwaam

Vakmensen – bijvoorbeeld verkeerskundig ontwerpers, stedenbouwers en zorgprofessionals – zijn zich vaker dan voorheen bewust van de kansen van lopen. Maar de kennis om dat besef om te zetten in acties – ontwerp, beheer, interventies – ontbreekt vaak nog.

In een verkenning uit 2023 onder hogescholen en universiteiten blijkt dat de voetganger in Nederland een jong aandachtsgebied is. Het werkveld geeft daarbij aan dat er een grote kennisbehoefte is en dat er kennislacunes worden ervaren op onder andere het gebied van:

- Brede insteek van de voetganger (meer dan alleen een manier van verplaatsen, maar bijvoorbeeld ook als manier van bewegen en ter verbetering van de gezondheid)
- Voetgangersbehoeften en -gedrag
- Analysevaardigheden, -methodes en -tools
- Voetgangersstromen.

6.2 Leefomgeving

Voetgangersruimte is vaak ‘restruimte’ en beperkt toegankelijk

In dorpen en steden nam de afgelopen eeuw de facilitering van het autoverkeer en de autonome groei ervan veel ruimte voor de voetganger weg. Sinds een aantal jaar komt door de verdichting, toenemende verkeersonveiligheid en leefbaarheid in de steden het denken over lopen weer op gang. Steeds meer bestuurders beschouwen lopen als een duurzame en beperkt ruimte vragende modaliteit en als vorm van beweging die een belangrijke bijdrage levert aan het economisch vitaal en leefbaar en gezond houden van de stad. Zo ontstaan nieuwe concepten zoals STOP, STOMP, STOEP⁵, de 15 minuten-stad en gender-specifiek design, die hun weg vinden naar de tekentafel.

Tegelijkertijd worden deze concepten nog maar op een beperkt aantal plekken toegepast en blijkt het moeilijk om visies zoals STOMP goed naar de praktijk te vertalen. Op te veel plekken zijn essentiële bestemmingen te voet onbereikbaar (niet nabij en alleen via omwegen te bereiken). Vaak ontbreekt ook een plek voor lopen en verblijven, is de ruimte te beperkt en / of is de toegankelijkheid niet op orde. En die toegankelijkheid is essentieel om te zorgen dat ook mensen met een permanente of tijdelijke beperking aan de maatschappij kunnen deelnemen.

••••••••

⁵ STOMP is een ordeningsprincipe. Eerst ruimte maken voor stappen (lopen én verblijven), dan trappen (fietsen), dan openbaar vervoer, dan MaaS (deelmobiliteit) en dan pas de personenauto. Soms wordt ook STOEP gebruikt. De M van MaaS (deelmobiliteit) is dan vervangen door de E van elektrische mobiliteit.

Er zijn normen en richtlijnen voor voetgangers, maar die hebben – zelfs als het gaat om toegankelijkheid – niet dezelfde hardheid als parkeernormen en richtlijnen voor ruimte voor rijdend verkeer. De komende jaren gaat een groot deel van de openbare ruimte in Nederlandse steden op de schop, onder andere vanwege werkzaamheden rondom riolering en het energienet. Dit is hét moment om meer en betere ruimte voor lopen en verblijven te maken.

We hebben een landelijk dekkend netwerk van wandelroutes, maar er is een groot en toenemend aantal barrières

Lange-Afstand-Wandelpaden (LAW) vormen samen met de Streekpaden een landelijk dekkend wandelroutenetwerk van ca. 12.000 km in Nederland. Langs de mooiste plekken van Nederland, zoveel mogelijk over onverharde paden en wegen, door bossen, heides of langs idyllische dorpen en historische steden. Het grote en toenemende aantal barrières is een continu aandachtspunt, ook bij overige stad-landverbindingen. Daardoor is de bereikbaarheid te voet van mooie wandelgebieden in de directe woonomgeving vaak matig. Dat leidt er toe dat veel mensen eerst met andere (gemotoriseerde) vervoermiddelen naar wandelgebieden reizen.

Op het gebied van sociale veiligheid, verkeersveiligheid en valongevallen hebben we nog grote stappen te zetten

Veiligheid gaat over sociale veiligheid, verkeersveiligheid en ‘verplaatsingsongevallen’ (ofwel: vallen in de openbare ruimte, zonder dat er een fiets, auto of ander

vervoersmiddel bij komt kijken). Op alle drie de aspecten hebben we nog grote stappen te zetten.

Bij **sociale veiligheid** gaat het zowel over objectieve veiligheid (die te meten is in bijvoorbeeld geweld op straat) als over subjectieve veiligheid (hoe veilig mensen zich voelen). We kijken hier nu naar subjectieve veiligheid. Daarvan weten we dat vrouwen zich doorgaans minder veilig voelen op straat dan mannen. Uit Iers onderzoek^{xxii} blijkt dat 36% van de vrouwen zich onveilig voelt als zij lopen in hun woongebied. Bij mannen is dat 13%. Verder geeft 47% van de vrouwen aan een langere looproute te nemen als zij deze als veiliger ervaren en blijkt dat 59% van de vrouwen angstig is bij het lopen vanaf het station of de bushalte naar huis. Die gevoelens sporen met de harde cijfers van ziekenhuisopnamen en doodsoorzakenstatistiek.

Verkeersveiligheid gaat over ongevallen met een voetganger waar ook een ander voertuig bij betrokken was. De voetgangersstatistieken rond verkeersongevallen zijn niet compleet; veel ongevallen worden niet geregistreerd. Maar het beeld is niet positief. Na een jarenlange daling van het aantal in het verkeer overleden voetgangers (zonder scootmobiel), zien we sinds 2021 weer een stijging. Het aantal doden onder scootmobielgebruikers zien we ondertussen al sinds begin deze eeuw gestaag toenemen. Zie ook figuur 12. In 2023 kwamen er in totaal 71 voetgangers om en 53 mensen op een scootmobiel.

Eén duidelijke oorzaak voor de stijging is hiervoor niet aan te wijzen. Wat in zijn algemeenheid opvalt is de sterke toename van het aantal verkeersdoden dat viel in een ongeval met een auto als tegenpartij.

Valongevallen met voetgangers, bijvoorbeeld omdat ze struikelen over de stoep, komen veel vaker voor dan ongevallen waarbij andere voertuigen betrokken zijn. In 2022 belandden 19.900 voetgangers door een valongeval op de spoedeisende hulp (SEH), tegenover 2.000 – 3.700 voetgangers die de SEH bezochten na een ongeval met een ander voertuig. Met name ouderen zijn vaak slachtoffer van een valongeval.^{xxiii} Naar verwachting groeit de komende decennia het aantal SEH-behandelingen wegens een valongeval flink, evenals de gerelateerde medische kosten.

Uit onderzoek van VeiligheidNL blijkt dat bij het totaal van alle valongevallen in de buitenruimte dit in 25% van de gevallen is te wijten aan de kwaliteit van de openbare ruimte.⁶ Gemeenten zijn er dus bij gebaat om een adequaat systeem te hebben om naar aanleiding van meldingen of pro-actief op zoek te gaan om naar deze risico's en ze te verhelpen.

Daarnaast is het tijdig en regelmatig screenen op valrisico essentieel. Hierdoor kan vroegtijdig een risico op vallen in geschat worden en een multidisciplinair, preventief behandeltraject gestart worden waardoor valrisico. Uit cijfers van de RondOm Lopen Groep – die structureel alle 65-plussers in de praktijk test op valrisico door middel van een gevalideerde test – blijkt dat 23% van deze populatie een verhoogd risico had op vallen.

6 VeiligheidNL publiceert naar verwachting in juni 2024 onderzoek over voetgangersongevallen met aanvullende cijfers.

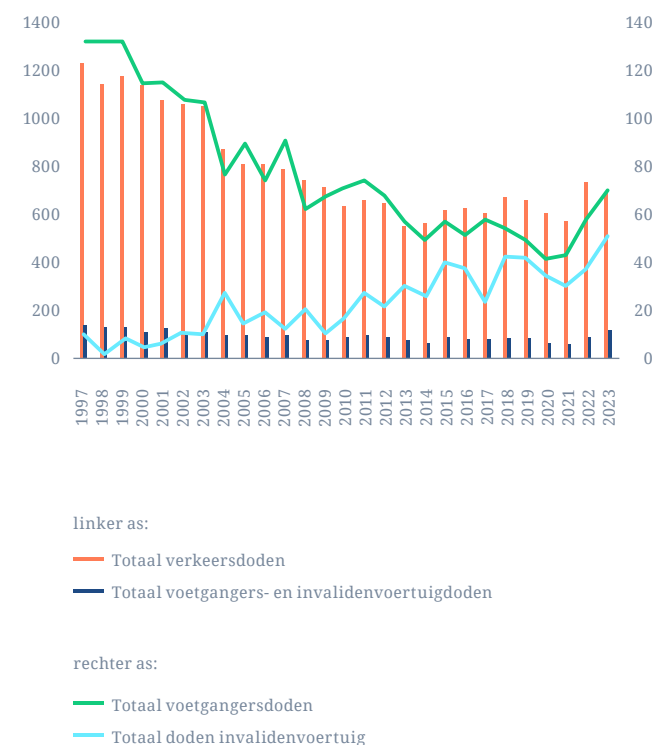
Kortom: het is essentieel dat we werken aan valpreventie, zeker in relatie tot ouderen. Elke gebroken heup die we kunnen voorkomen heeft een positieve impact: op het individu, op diens omgeving, en op (de druk op) de zorg.

Er zijn steeds meer voorbeelden van comfortabele en aantrekkelijke looproutes en openbare ruimte, maar er is ook nog veel winst te behalen

Er zijn steeds meer voorbeelden van comfortabele en aantrekkelijke voetgangersroutes. Tegelijkertijd weten we dat heel veel looproutes nog niet comfortabel en aantrekkelijk zijn.

Dat kunnen we maar beperkt staven met cijfers: we hebben nauwelijks gegevens over de aantrekkelijkheid en het comfort van looproutes en openbare ruimte in Nederland. Tot een aantal jaar geleden werd hier nauwelijks onderzoek naar gedaan. Inmiddels is op een aantal plekken in Nederland onderzoek gedaan naar waar mensen wel en niet graag lopen. Daarnaast weten we uit onderzoek van Methorst (2021) dat Nederlanders de kwaliteit van de buitenruimte een 7,3 geven op een schaal van 10.

Ook zijn er in een aantal gemeenten (Eindhoven, Rotterdam, Westland, Wageningen) verschillende grootschalige digitale enquêtes gedaan waarin bewoners konden aangegeven waar het prettig en niet prettig is om te lopen. De volgende factoren blijken erg bepalend voor een prettige loopervaring: voldoende ruimte, weinig of geen autoverkeer en groen. Als verbeterpunten worden vaak meegegeven: bredere trottoirs en beter onderhoud en meer groen.

Figuur 12 Verkeersdoden onder voetgangers sinds 1996, bron: CBS Statline

Groen draagt bij aan een positieve loopervaring, maar op veel plekken is er minder groen dan gewenst

De aanwezigheid van (goed onderhouden) groen draagt dus bij aan een goede loopervaring. Hier is – in ieder geval in stedelijk gebied – nog winst te behalen.

De hoeveelheid groene ruimte per inwoner is de afgelopen eeuw met ca. 80% afgenomen.^{xxiv} Dat is het nieuwe normaal, terwijl dit niet normaal is.

Momenteel is groene ruimte in het stedelijke gebied ongelijk verdeeld. Zowel binnen als tussen wijken en gemeenten zijn er grote verschillen in het huidige aanwezige publieke en private groen. Over het algemeen geldt dat een dichtere bebouwing (hogere verstedelijkingsgraad), gepaard gaat met een kleiner oppervlak aan groen per inwoner, maar ook tussen buurten en wijken met eenzelfde dichtheid zien we grote verschillen. Uitgaande van de oude richtlijn uit de vierde Nota Ruimte (75 m² openbaar groen per huishouden) hebben 36% van alle buurten in Nederland onvoldoende groene openbare ruimte in hun omgeving.

Buurten met de hoogste bebouwingsdichtheid hebben in driekwart van de gevallen (76%) volgens die richtlijn een groentekort. Dit zijn gemiddelden, en er bestaan ook minder verstedelijkte gebieden waar weinig groen te vinden is. Ook binnen gemeenten kunnen verschillen zijn, bijvoorbeeld in buurten die weinig openbaar groen (parken) hebben, maar wel een relatief hoog percentage particulier groen (tuinen), of omgekeerd. Daarnaast zien we verschillen tussen woongebieden en buurten met voornamelijk bedrijfs- en industrieterreinen. De

laatste categorie heeft tot wel 20% minder, voornamelijk openbaar, groen.

Er zijn ook verschillen in het aanbod van groene ruimte tussen sociaaleconomische en leeftijdsgroepen. Wijken met een lage sociaaleconomische status hebben vaak een lagere hoeveelheid en kwaliteit van groenvoorzieningen dan wijken met een hogere sociaaleconomisch status.^{xxv}

Lopen en fietsen: synergie én concurrentie

Lopen en fietsen zijn allebei actieve vervoerwijzen. In die zin zijn het bondgenoten. Uit onderzoek van IenW blijkt dat mensen die meer fietsen ook vaker lopen.^{xxvi} Maar soms concurreren ze met elkaar, vooral als de beschikbare ruimte voor het ongemotoriseerde verkeer beperkt is. Soms kan omdenken dit overigens al oplossen: waarom zou loopruimte ten koste moeten gaan van fietsruimte en vice versa, als er ook gebruik gemaakt kan worden van ruimte die nu voor de auto bestemd is?

Het beleidsterrein lopen heeft een inhaalslag te maken. Dit komt omdat lopen een relatief nieuw beleidsterrein is, zowel internationaal als nationaal. Daarom is het belangrijk dat er nu naast een Toekomstbeeld en Uitvoeringsagenda Fiets, ook een Nationaal Masterplan Lopen is. De platforms Ruimte voor Lopen en Tour de Force (fietsen) trekken gezamenlijk op waar dit meerwaarde biedt, bijvoorbeeld bij het ontwikkelen en toepassen van kennis.

Lopen en openbaar vervoer: hebben elkaar nodig

Lopen is vaak essentieel voor het gebruik van het openbaar vervoer. En andersom: zonder openbaar vervoer zullen mensen minder lopen, en eerder de auto gebruiken. Daarmee maakt de aanwezigheid van en beloopbaarheid van het OV ook onderdeel uit van de voetgangersstructuur.

Dat hier nog winst te behalen is, blijkt uit een rapport van het CLO (Compendium voor de leefomgeving) waarin wordt gerapporteerd over de nabijheid van openbaar vervoer in Nederland in de jaren 2003 – 2017. Hieruit blijkt dat zo'n 30% van de Nederlanders tijdens kantooruren toegang heeft tot allerlei soorten openbaar vervoer, met een frequentie van vier keer per uur.

Ongeveer 8% van de Nederlanders heeft geen openbaar vervoer beschikbaar binnen acceptabele afstanden, en 30% heeft toegang tot het openbaar vervoer met een frequentie van een half uur. Door de recente opheffingen van grote aantallen bushaltes zal deze situatie verder zijn verslechterd.

Lopen en auto: meer ruimte voor lopen vergt soms minder ruimte voor de auto

In veel steden is sprake van een scheve verdeling van de ruimte: de ruimte die voor de auto is gereserveerd staat niet in verhouding tot het aantal automobilisten. Met als resultaat dat er minder ruimte is voor bijvoorbeeld voetgangers.

Ter illustratie: voor Rotterdam is ooit berekend dat het beoogd aantal nieuwe bewoners in het centrum van Rotterdam 75 voetbalvelden aan verblijfsruimte vraagt. Een deel van deze 75 voetbalvelden kan tegelijkertijd voor lopen én andere doeleinden gebruikt worden. Denk aan bomen voor het opvangen van water en het tegengaan van hittestress. Maar onderaan de streep zal meer ruimte voor lopen en verblijven soms ook ten koste moeten gaan van ruimte voor iets anders. In veel gevallen zal dat ruimte voor de auto zijn, vanwege het inefficiënte ruimtegebruik.

6.3 Mens

Lang niet iedereen heeft de capaciteit om zonder hulpmiddelen te lopen; zelfs schoeisel kan een drempel vormen

In de gedragsverandering gaat ‘capaciteit’ over de mate waarin een persoon zelf over eigenschappen, vaardigheden en instrumenten beschikt om bepaald gedrag uit te voeren. Bij lopen gaat het dan met name over de fysieke mogelijkheid om te lopen.

In Nederland hebben zo’n twee miljoen mensen een beperking. Een deel van die mensen heeft hulpmiddelen nodig om te lopen. Uit data van het CBS ^{xxvii} blijkt dat in 2018 5,7% van de bevolking van 12 jaar en ouder gebruik maakt van een hulpmiddel voor bewegen: stok, looprek, rollator, scootmobiel, rolstoel. Vrouwen maken hiervan vaker gebruik (7,4%) dan mannen (4,1%). De beschikbaarheid van die hulpmiddelen is – naast toegankelijke infrastructuur – essentieel om te lopen. Het is onduidelijk of iedereen toegang heeft tot die hulpmiddelen.

Maar ook voor mensen zonder beperking is er een hulpmiddel essentieel: schoenen. Verkeerde of versleten schoenen kunnen lopen pijnlijk maken, of klachten veroorzaken waardoor mensen niet of minder lopen. Niet iedereen kan goede schoenen betalen. Daarnaast is er ook nog een groep die pijn heeft bij het lopen en zich er niet bewust van is dat daar mogelijk iets aan te doen is.

Met de groei van het aantal ouderen, zal ook het aantal mensen dat hulpmiddelen nodig heeft bij het lopen toenemen.

Reden waarom mensen wel en niet bewust gaan lopen volgens recent onderzoek ^{xxix}

De voornaamste reden waarom Nederlanders bewust gaan lopen is vooral voor de eigen gezondheid. Op afstand gevolgd door ontspanning en het hoofd leegmaken.

Ook is een aantrekkelijk woonomgeving van belang. Mensen die in een zeer aantrekkelijke woonomgeving wonen, lopen een stuk frequenter bij korte afstanden.

Daarnaast geven frequente lopers vaker aan in een groene omgeving te wonen. Ook hebben ze vaker fijne voetpaden en speeltuinen in hun woonomgeving.

Uit de regressieanalyse die is uitgevoerd komt niet één factor naar voren die frequent lopen kan verklaren. Het is een samenspel aan factoren. Daarbinnen wordt frequent lopen het sterkst verklaart door gewoontegedrag en de mate

waarin men (ook) wandelt. Mensen die lopen aangeleerd hebben en dit ook recreatief doen, lijken hiermee simpelweg vaker te lopen. Daarnaast spelen zaken een rol als: je identificeren met een loper (bij die groep willen horen), een (sociale) omgeving waarin vaker gelopen wordt, en gelegenheid om te lopen (als er meer locaties op loopafstand liggen, loopt men vaker).

Het minder frequent lopen wordt voor een deel verklaard door een verminderde mobiliteit in algemene zin. Men beweegt zich minder voort en loopt daarmee ook minder. Infrequente lopers zien vooral praktische bezwaren. Het moeten meenemen van spullen en het tijdsintensieve, houdt hen tegen om vaker te lopen. Onder infrequente lopers zou de helft vaker gaan lopen als er iemand samen met hen loopt.

Onspanning en gezondheid zijn belangrijke motieven om te gaan lopen

In de gedragsverandering gaat 'motivatie' erover of iemand iets wil gaan doen, in dit geval lopen. Er zijn alleen landelijke cijfers bekend over de redenen waarom mensen een (dag)wandeling of ommetje maken (zie figuur 13).

Belangrijke motieven zijn ontspanning, fit/gezond worden/blijven, frisse neus halen, natuurbeleving, er even tussenuit en 'omdat ik het leuk vind'.

In Rotterdams onderzoek naar lopen in het algemeen blijkt dat de meest genoemde motieven om te lopen zijn buiten zijn, ontspannen/hoofd leegmaken en gezondheid op peil houden. De in het onderzoek meest genoemde redenen om niet te lopen zijn het weer en haast. Deze worden op afstand gevolgd door: het gebrek aan bestemmingen op loopafstand, een voorkeur voor een ander vervoermiddel en lopen is te tijdrovend of onveilig. Landelijk onderzoek naar waarom mensen lopen wordt binnenkort gepubliceerd, zie de tekstbox voor een voorproefje.

In Nederland zijn geen cijfers beschikbaar over hoeveel mensen wel en hoeveel mensen niet willen lopen. Uit Oostenrijks onderzoek bleek dat 15% aangaf geen zin te hebben om te gaan lopen.

	Motivatie	(Dag-)wandeling	Ommetje
#1	Ontspanning	68%	65%
#2	Fit/gezond worden/blijven	62%	61%
#3	Natuurbeleving	📌 56%	31%
#4	Er even tussenuit	55%	51%
#5	Omdat ik het leuk vind	📌 51%	39%
#6	Frisse neus halen	48%	📌 67%
#7	Bezinning/hoofd leegmaken	38%	42%
#8	Gezelligheid	📌 37%	21%
#9	Gevoel van vrijheid	📌 33%	21%
#10	Hond uitlaten	17%	22%

📌 Significant vaker genoemd

Figuur 13 Motieven voor het maken van een (dag) wandeling of ommetje. Bron: Wandelmonitor Wandelnet (2021).

6.4 Maatschappelijk

Er gebeurt al veel om mensen te activeren en faciliteren om te lopen, maar op landelijke schaal hebben we hier nog geen goed zicht op

Over de mate waarin (maatschappelijke) organisaties mensen activeren en faciliteren om te lopen, is op landelijke schaal nog weinig bekend. Hier meer inzicht in krijgen, is een van de acties die we in het Masterplan zullen opnemen. Natuurlijk gebeurt er al veel in dit veld. Een aantal voorbeelden:

- Duizenden zorgverleners houden zich dagelijks bezig met lopen. Denk aan podo- en fysiotherapeuten.
- In steeds meer bedrijven wordt het gebruikelijk om een lunchrondje te wandelen, of wandelend te vergaderen. Er doen ook veel partijen mee aan de nationale Wandel Tijdens Je Werk-dag.
- In samenwerking met de NS biedt Wandelnet verspreid over het land 46 NS-wandelingen aan van station naar station.
- Er zijn veel lokale stimuleringscampagnes en -initiatieven. Bijvoorbeeld de stimuleringscampagne Sjees in Eindhoven, the Canadian Walk in Apeldoorn, het rondje Stadionpark in Rotterdam, speurtocht Singelpark in Leiden en de Wandelgroepen van Gezond Natuur Wandelen. Voor deze initiatieven wordt sinds 2021 jaarlijks de Loopaward uitgereikt.
- Een groot aantal partijen heeft het Integraal Zorgakkoord ondertekend (zie tekstbox).

Tegenover (bescheiden) activiteiten om lopen te stimuleren, meestal als een extra activiteit die tijd kost, staat zitten als de ‘default optie’ in bijna alle activiteiten in het dagelijks leven. Het is niemands intentie geweest om een zittend leven te ontwerpen of beweegarmoede te creëren, maar het is wel het resultaat van talloze mensen en organisaties die comfort en gemak bieden aan klanten en gebruikers. “Gaaf u zitten” is synoniem met “welkom”.

Het vraagt om een bewuste omkering om hier iets aan te doen. Niet alleen zittende activiteiten voortaan staaf doen (bijvoorbeeld: telefoontjes en 1-op-1 overleggen ‘lopend, tenzij’), maar de activiteiten zelf onder de loep nemen. Ook simpele interventies dragen bij, zoals het aanpassen van routebeschrijvingen (nu vaak gericht op de automobilist).

Het denken in ‘positieve gezondheid’ wordt steeds meer omarmd

Mensen zijn niet hun aandoening. Toch wordt daar in de zorg doorgaans wel op gefocust. Alle aandacht gaat uit naar klachten en gezondheidsproblemen, en hoe we die kunnen oplossen. Positieve Gezondheid kiest een andere invalshoek. Het accent ligt niet op ziekte. Maar op mensen zelf, op hun veerkracht en op wat hun leven betekenisvol maakt. De benadering van ‘positieve gezondheid’ is gestoeld op zes dimensies: lichaamsfuncties, mentaal welbevinden, zingeving, kwaliteit van leven, meedoen en dagelijks functioneren.^{xxviii} Inzetten op lopen sluit volledig aan bij het denken in positieve gezondheid, en bij de ambitie om mensen zoveel mogelijk zelf de regie te laten voeren over hun leven.

Het Integraal Zorgakkoord biedt kansen

Het Integraal Zorgakkoord is erop gericht te zorgen dat de zorgkosten in de toekomst beheersbaar blijven. Hieruit kunnen initiatieven binnen gemeenten zoals valpreventie worden gefinancierd. Hier liggen meer kansen om sociaal en fysiek verder aan elkaar te verbinden en de samenwerking met de GGD te versterken en door bijvoorbeeld het creëren van dementievriendelijke routes.

Het Integraal Zorgakkoord is ondertekend door ActiZ, de Nederlandse GGZ, Federatie Medisch Specialisten, InEen, Nederlandse Federatie van Universitaire medische centra, Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen, Patiëntenfederatie Nederland, Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Verzorgenden en Verpleegkundigen Nederland, Zelfstandige Klinieken Nederland, Zorgthuisnl, Zorgverzekeraars Nederland en het ministerie van VWS. Daarnaast zijn ook Zorginstituut Nederland en de Nederlandse Zorgautoriteit nauw betrokken geweest bij de totstandkoming van het akkoord.

6.5 Loopcultuur

Er wordt veel gewandeld en hardgelopen, maar je te voet verplaatsen is in Nederland minder onderdeel van de cultuur

In hoofdstuk 5 constateerden we al dat er nog veel meer gelopen zou kunnen worden en dat wandelen en hardlopen in Nederland populair zijn. Het is in Nederland vaak niet gebruikelijk om te lopen naar een bestemming. In Nederland hebben we het vaak over een 'fietscultuur'. Van een echte loopcultuur lijkt nog geen sprake. Wel kunnen we in Nederland spreken van een wandel- en hardloopcultuur. Er zijn jaarlijks terugkerende, bepaalde hardloop- en wandelevenementen. Bijvoorbeeld de plaatselijke avondvierdaagsen, de Nijmeegse Vierdaagse of de Marathon van Rotterdam. Hoofdstuk 5 bevat een aantal cijfers die wijzen op een wandel- en hardloopcultuur.

7

Met het Nationaal Masterplan Lopen bouwen we samen verder aan de basis voor lopen

Om het hiervoor geschetste toekomstbeeld te kunnen realiseren, moet er geïnvesteerd worden in voetgangersvriendelijk ontwerp en beheer van looproutes en de openbare ruimte. En in maatregelen om mensen te activeren om te gaan lopen, en hen daarin te faciliteren. In veel gevallen is dat een lokale aangelegenheid. Tegelijkertijd moeten we breed de basis leggen om organisaties in staat te stellen op lokaal niveau ruimte te maken voor lopen.

Het Nationaal Masterplan Lopen richt zich op die basis. De basis bestaat uit een aantal onderdelen:

- Strategie, beleid en wet- en regelgeving
- Kennis en data
- Eigenaarschap en samenwerking
- Capaciteit, professionaliteit en budget

Daarnaast creëren we instrumenten en randvoorwaarden voor:

- Activeren en faciliteren. Dit sluit aan bij het thema ‘maatschappelijk’ uit het denkmodel uit hoofdstuk 6.

- Inrichten en beheren van de leefomgeving: voetgangersnetwerk en openbare ruimte. Dit sluit aan bij het thema ‘leefomgeving’ uit het ‘cultuurmodel lopen’ uit hoofdstuk 6.

In dit hoofdstuk lichten we deze onderdelen kort toe, en geven we voorbeelden van mogelijke acties.

Leeswijzer bij dit hoofdstuk

- Dit hoofdstuk is nu nog zeer op hoofdlijnen. We hebben nog geen concrete acties uitgewerkt, alleen onderwerpen benoemd waarop we later acties kunnen formuleren. Ter illustratie hebben we in dit hoofdstuk een paar acties al iets verder uitgewerkt. Deze voorbeelden zijn beschreven in italics.
- De (onderwerpen voor) acties die we in dit hoofdstuk noemen, zijn een groslijst. Vanaf mei werken we de acties samen met de betrokken partijen veel gedetailleerder uit. Die krijgen dan een plek in het Nationaal Masterplan Lopen. Een deel van de acties die we in dit Contourendocument noemen zullen vervallen, en mogelijk komen er een aantal nieuwe bij.
- De acties die we in dit hoofdstuk noemen, zijn zeer divers en zullen ook divers blijven. Uit het traject tot nu toe komt duidelijk naar voren dat veel verschillende partijen het belang van lopen zien, en dat zij verschillende behoeften hebben. Figuur 14 is hiervan een mooie illustratie. Het laat zien hoe uiteenlopend de antwoorden van partijen zijn op de vraag: “als er maar drie acties in het Nationaal Masterplan mochten staan, waar zouden die dan over moeten gaan?”
- Het Masterplan zal ook doelen bevatten. Bijvoorbeeld: x% van de gemeenten, provincies en waterschappen heeft loopbeleid. Of: er is een 0-meting gedaan voor de loopbaarheid van alle wijken in Nederland.

Figuur 14 Antwoord van deelnemers aan een werksessie op de vraag: als er maar drie acties in het Nationaal Masterplan mochten staan, waar zouden die dan over moeten gaan?

Strategie, beleid en wet- en regelgeving ontwikkelen die lopen bevorderen

We streven ernaar dat alle overheden (Rijk, gemeenten, provincies en waterschappen) beleid over lopen en verblijven hebben, en dat ook uitvoeren. Dat kan specifiek loopbeleid zijn, of juist domein overstijgend beleid. In dit beleid wordt lopen (inclusief verblijven) erkend, verankerd en gestimuleerd als een belangrijke, zelfstandige én gezonde manier van voortbewegen.

Daarbij hoort dat mobiliteitsafdelingen lopen zien als een volwaardige modaliteit, en dat de waarde van lopen voor gezondheid en welzijn in het sociale domein buiten kijf staat. Maar vooral ook: dat de mens centraal staat, en niet het beleidsdomein.

Acties in het Masterplan kunnen bijvoorbeeld gaan over (in willekeurige volgorde):

- Overheden ondersteunen bij het maken van loopbeleid
- Handhavingsbeleid voor lopen / obstakelvrije ruimte
- Imago en wettelijke status van de voetganger
- Juridische bescherming van Lange Afstands Wandelpaden (LAW's)
- 'Right to roam': het recht om te wandelen of te dwalen in het open landschap, of het land nu privaat of publiek eigendom is. Dit gaat ook om de omgang met semi-openbare ruimte.

- Voetgangersveiligheid onderdeel maken van verkeersveiligheid
- Juridische aansprakelijkheid bij ongevallen met voetganger
- Ontwikkelen van een 'zelfdiagnose'-tool voor organisatie: waar staat mijn organisatie rond lopen, en wat zijn benodigde stappen?

Kennis en data over lopen ontwikkelen

We streven ernaar dat organisaties de juiste voetgangersmaatregelen kunnen nemen, of dat nu fysieke maatregelen, gedragsmaatregelen of bijvoorbeeld zorginterventies zijn. Om dit te realiseren, vergaren we data en kennis over voetgangers. Hierbij hebben we juist ook aandacht van zaken waar we nu weinig over weten, bijvoorbeeld lopen als voor- en natransport en lopen als onderdeel van het werk.

We streven er ook naar dat nieuwe en bestaande kennis bekend is bij de mensen die het nodig hebben: o.a. beleidsmakers, ontwerpers en zorg- en maatschappelijke professionals. Acties in het Masterplan kunnen bijvoorbeeld gaan over (in willekeurige volgorde):

- Periodiek inzicht in waar, wanneer, hoe lang en waarom mensen lopen of verblijven, en waarom juist niet.
- Bepalen en monitoren van een landelijke loop-doelstelling.
- Monitoren van integrale voetgangersveiligheid: sociale

veiligheid, verkeersveiligheid, en vallen op straat (subjectief en objectief)

Voorbeeld van mogelijke actie: cijfers over vallen op straat, inclusief gegevens over bijv. leeftijd, gender, letsel en locatie en omstandigheden, bijhouden, jaarlijks publiceren en aanbieden aan gemeenten.

- Ontwikkelen van een betere, goedkopere en minder privacy gevoelige manier voor het tellen van voetgangers.
- Maatschappelijke kosten baten analyse (MKBA) van lopen: wat kost het, en wat levert het op? Zowel in financiële als maatschappelijke zin.
- Inzicht in beloopbaarheid / voetgangersvriendelijkheid van buurten, OV-haltes, etc., inclusief bijvoorbeeld aandacht voor aanwezigheid en kwaliteit van groen
- Inzicht in verschillende kwaliteitseisen per type voetgangersnetwerk en/of per type bestemming: wat maakt een goede looproute?
- Inzicht in het effect van barrières op voetgangersnetwerken en de mate waarin mensen lopen
- Duiding van de (economische) waarde van ruimte voor lopen t.b.v. ondernemers

Eigenaarschap vergroten en samenwerking rond lopen verbreden en versterken

We streven ernaar dat er mensen zijn – bestuurders, mensen op de werkvloer én bewoners (initiatieven) – die

voor lopen ‘gaan staan’ en zich eigenaar voelen. Met lef en energie nemen zij maatregelen die nodig zijn om lopen verder te bevorderen. En zij laten geen kans onbenut om hun mede-professionals of -bewoners te inspireren om met lopen aan de slag te gaan.

Daarbij is het belangrijk dat verschillende soorten partijen samen optrekken. We streven ernaar dat overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven, kennisinstellingen en bewonersinitiatieven samen werken aan lopen. Binnen partijen – overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven, kennisinstellingen en bewonersinitiatieven – wordt multidisciplinair gewerkt aan lopen. Het fysieke en sociale domein werken samen en begrijpen elkaar. Acties in het Masterplan kunnen bijvoorbeeld gaan over (in willekeurige volgorde):

- Partijen samenbrengen
- Meer ruimte maken voor burgerinitiatieven over lopen
- Belang van lopen breed onder de aandacht brengen (zie ook onder “De doelgroep activeren om (meer) te lopen en hen daarbij waar nodig te faciliteren”)
- Nieuwe taal voor lopen/voetgangers

Voorbeeld van mogelijke actie: een ‘woordenboek’ voetgangerstaal opstellen, met een overzicht van de woorden die we gebruiken in het loopdomein en hun betekenis.

⁷ Routebureaus ontwikkelen en beheren de routenetwerken voor fietsen en wandelen.

- Aandacht voor lopen in de aanbesteding van openbaar vervoer
- Provinciaal Overleg Lopen, met daarbij ook aandacht voor afstemming tussen provincies en gemeenten
- Rondetafelgesprek over lopen met de Tweede Kamer
- Pilots en strategische voorbeeldprojecten van intergemeentelijke samenwerking (m.n. voor gemeenten die te klein zijn om zelf e.e.a. goed aan te pakken, te beheren en te bewaken)
- Organisatie en coördinatie van informatie en communicatie voor voetgangers
- Betrokkenheid woningcorporaties
- Betrokkenheid van wijkteams
- Betrokkenheid routebureaus⁷
- Strategische PR-agenda ‘lopen’ gericht op bestuur en politiek

Capaciteit en budget vergroten en professionals opleiden

We streven ernaar dat er genoeg capaciteit en budget is om maatregelen voor lopen te nemen. Daarbij is het essentieel dat professionals over de juiste loopkennis

beschikken. Acties in het Masterplan kunnen bijvoorbeeld gaan over (in willekeurige volgorde):

- Mogelijkheden voor Rijksbijdrage aan loopinvesteringen (bijv. gebruik van een groter deel van de 7,5mld voor NOVEX-gebieden voor lopen, regeling a la investering-simpuls verkeersveiligheid en lopen in het MIRT)
 - Mogelijkheden voor provinciale bijdrage aan loopinvesteringen
 - Koppeling van budgetten voor bijv. lopen, fietsen, verkeersveiligheid, sport, gezondheid, toerisme, recreatie, beheer en/of groen
 - Lopen integraal onderdeel van opleidingen rond ruimte, mobiliteit, gezondheid, duurzaamheid en toerisme
- Voorbeeld van mogelijke actie: basismodules voor een opleiding opstellen en implementeren, en een Learning Community Voetganger opzetten.*
- Cofinanciering van concessieverlener OV van looproutes van en naar het openbaar vervoer
 - Mede-bekostiging van interventies rond lopen door zorgverzekeraars

De doelgroep activeren om (meer) te lopen en hen daarbij waar nodig te faciliteren

We streven ernaar dat mensen meer willen en gaan lopen. Dat vergt dat we mensen activeren om (meer) te gaan lopen. En soms ook dat we mensen daarbij ondersteunen en faciliteren. Want lichamelijke of psychische klachten kunnen er toe leiden dat mensen niet in staat zijn om lopen.

We streven ernaar dat mensen hebben toegang tot informatie over welke factoren van invloed kunnen zijn op lopen, en dat zij bij klachten en ter preventie van klachten de juiste weg naar de juiste zorgverlener en / of hulpmiddelen vinden. Preventie is hierbij een sleutelwoord: veel klachten kunnen voorkomen worden met de juiste hulpmiddelen, kennis en zorg.

Het sociale domein heeft een grote rol in deze zaken. Van zorgverleners tot wijkteams, en van sportverenigingen tot buurtportcoaches. Maar ook partijen zoals werkgevers spelen een belangrijke rol in het activeren van mensen om te gaan lopen. Acties in het Masterplan kunnen bijvoorbeeld gaan over (in willekeurige volgorde):

- Campagne gericht op professionals zodat zij zelf het belang van lopen bij hun achterban en klanten kunnen benadrukken. Bijv. centrum voor jeugd en gezin, artsen, fysiotherapeuten, onderwijs, etc.
- Werkgeversaanpak lopen

Voorbeeld van mogelijke actie: toolkit bewegen op het werk (door)ontwikkelen en verspreiden.

- Wandelend vergaderen
- Structurele borging van lopen in het zorgstelsel, juist ook voor ouderen
- Lopen op recept
- Loopinterventies opnemen in de Database Gezond Leven
- Lopen (en fietsen) naar en tijdens school en kinderopvang
- Looptijden-kaarten ontwikkelen
- Betere looproutes en -advies in navigatie-apps
- Wandelgroepen stimuleren door lokale organisaties en vrijwilligers
- Methode ontwikkelen om positieve loopervaringen vast te houden
- Campagne rond valpreventie, incl. koppeling valtraining en zorgverzekeraar
- Campagnes om lopen te stimuleren, incl. grote loop/voetgangersevenementen
- Lopen opnemen in Programma's van Eisen bij gebiedsontwikkelingen en buitenruimteplannen.
- Betrokkenheid van sportverenigingen
- Toegang tot goede schoenen

- Toegang tot rollator en scootmobiel
- Routeplanner wandelknooppunten

Instrumenten ontwikkelen voor het beter inrichten en beheren van de leefomgeving: loop- en verblijfsruimte

We streven ernaar dat lopen en verblijven het startpunt zijn bij het ontwerpen en (her)inrichten van de openbare ruimte. En dat de inrichting en het beheer van voetgangersvoorzieningen gebeurt op basis van 'design for all', ofwel ontwerpen voor iedereen. De verdeling van de ruimte voor verkeer en verblijf vindt als regel plaats via de volgorde van het STOP-principe: eerst stappen (lopen én verblijven), dan trappen (fietsen), dan openbaar vervoer en dan pas de personenauto. De mens is dus het startpunt. Er wordt vanaf het begin van een (her)inrichting nagedacht over en ruimte gemaakt voor o.a. (1) aantrekkelijke, comfortabele, toegankelijke, beweeg- en verblijfsvriendelijke, veilige, groene voetgangers- en verblijfsvoorzieningen in een gezonde omgeving, (2) goed herkenbare looproutes en (3) voorzieningen op loopafstand.

Om dit te realiseren, ontwikkelen we waar nodig en mogelijk ontwerp- en beheerinstrumentarium en handvatten, en brengen we nieuwe en bestaande instrumenten en ontwerpprincipes breed onder de aandacht. Acties in het Masterplan kunnen bijvoorbeeld gaan over (in willekeurige volgorde):

- Bestaande stad (sociale en fysieke opgaven) en ontwikkelgebieden (kansen voor lopen).
- Belang van nabijheid van voorzieningen en functiemenging

- Hervreiding van de openbare ruimte over de verschillende doelen, gebruiksvormen en deelgebruik.
 - Het voorkomen en opheffen van barrières voor voetgangers als een uitgangspunt bij infrastructurele en ruimtelijke projecten op nationaal, provinciaal/regionaal en gemeentelijk niveau.
 - Nationaal actieplan incl. budget ('nationaal barrierefonds') barrières waarmee gemeente/provincies worden gestimuleerd en ondersteund barrières voor voetgangers op te heffen.
 - Aanpak sociale veiligheid, o.a. inzet BOA's, ogen op straat, etc.
 - Ontwerpinstrument om bij ontwerp al rekening houden te houden met beheer en weer: gevoeligheid voor plasvorming, gevoeligheid voor gladheid, mogelijkheid om bij sneeuw te vegen, voldoende schaduw op looproutes bij hitte, etc.
 - Aanbevelingen voor beheer en onderhoud van voetgangersnetwerken en verblijfsruimte (doorlopend schoonhouden, kwaliteitsniveau constant houden (scheve stoeptegels, etc.)
 - Aanscherping richtlijnen voor gladheidsbestrijding in herfst (bladeren) en winter (sneeuw en ijs)
 - Voetgangersnetwerkkarten, incl. aandacht voor toegankelijkheid
- Voorbeeld van mogelijke actie: een aantal gemeenten start met de ontwikkeling van een voetgangersnetwerkkart. Hun ervaringen, tips en tricks bundelen we en delen we actief met andere gemeenten.*
- Veilige oversteken voor voetgangers incl. eventueel landelijk "zebrabeleid" en kortere wachttijden voor voetgangers bij verkeerslichten
 - Handvatten voor inrichting van de voetgangersruimte
 - Richtlijn voor mengen fietsers en voetgangers
 - Straatnaamborden, bewegwijzering en wayfinding
 - Actieplan uniforme bewegwijzering wandelroutenetwerken
 - Kwaliteitsimpuls nationaal routenetwerk Lange Afstand Wandelpaden en Streekpaden.
 - Locatie van (hoofd) infrastructuur en verblijfsgebieden in relatie tot luchtkwaliteit ('gezonde routes')
 - Looproutes naar OV
 - Voetgangersstraat en -gebied
 - Voetgangers bij tijdelijke situaties
- Voorbeeld van mogelijke actie: inspiratieboek met goede en slechte voorbeelden van de plek van voetgangers bij wegwerkzaamheden ontwikkelen. Daarbij gebruik maken van bestaande (Amerikaanse) inspiratieboeken.*
- Verbinding tussen stad en ommeland
 - Toegankelijkheid (incl. rustpunten)
 - Meer publiek toegankelijk toiletten langs looproutes
 - Koppeling tussen lopen en natuur (groene voetgangersnetwerken, 3 – 30 – 300 – 3000 norm, gebruiks- en struingroen, groennorm, etc.)
 - Participatie: verschillende doelgroepen m/v/x en diverse leeftijden worden betrokken om helder te krijgen wat wordt ervaren als veilig en prettig
 - Kansanalyse voor duurzame mobiliteit bij gebiedsontwikkeling
 - Gezondheidsscore opnemen bij planvorming en tenders zoals nu gebeurt met duurzaamheidsscores
 - Lopen in richtlijnen gezonde leefomgeving
 - Beweeg-effect-rapportage
 - Proces inrichten dat bij herinrichting (weghalen straat parkeren) fietsgelegenheid naar de parkeerplaats verplaatst zodat op de stoep ruimte wordt vrijgespeeld.
 - Instrumentarium (nieuw en bestaand) breed onder de aandacht brengen, en niet achter een betaalmuur

Bijlage 1

Overzicht relevant
internationaal en
nationaal beleid

Foto: Stuart Black

Internationale doelen en beleid

Vienna Declaration. In 2021 hebben verschillende Europese Landen – inclusief Nederland – de Vienna Declaration getekend om de transformatie naar schoon, veilig, gezond en inclusief transport en mobiliteit te stimuleren, met een sterke focus op het bevorderen van lopen en fietsen in de pan-Europese regio. Met het ondertekenen van de verklaring heeft Nederland aangegeven zich in te zetten om o.a. de volgende doelen te bereiken:

- Meer lopen.
 - Uitbreiding en verbetering van de infrastructuur voor veilig lopen, inclusief veilige mobiliteit voor kinderen en jongeren kleuterscholen, scholen en in wijken.
 - Ontwikkelen en implementeren van nationaal loopbeleid.
 - De veiligheid van voetgangers aanzienlijk verbeteren.
 - Lopen integreren in het gezondheidsbeleid, evenals in het vervoer infrastructuur en ruimtelijke ordening.
- Met dit **Nationaal Masterplan Lopen** geven we hier invulling aan. Daarnaast werkt Nederland ook mee aan het Pan European Master Plan Walking, dat voortvloeit uit de Vienna Declaration.
 - **Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties (VN).** De SDG's zijn 17 duurzame ontwikkelingsdoelen. In september 2015 committeerden regeringsleiders van 193 landen, waaronder Nederland, zich aan deze agenda, die loopt tot 2030. Lopen heeft een directe relatie met SDG 1 (geen armoede), SDG 3 (goede gezondheid en welzijn), SDG 10 (ongelijkheid verminderen) en SDG 11 (duurzame steden en gemeenschappen).

- **VN-Verdrag Handicap.** 2 miljoen Nederlanders hebben een beperking. Ze zijn bijvoorbeeld slechtziend, blind of doof, hebben een lichamelijke of verstandelijke beperking of psychische problemen. Sinds 2016 geldt het VN-verdrag handicap in Nederland. Het doel van dit verdrag is dat de positie van mensen met een beperking verbetert. Toegang hebben tot lopen is voor veel mensen met een handicap essentieel, maar is op dit moment niet altijd vanzelfsprekend.
- **The European Charter of Pedestrians' Rights.** Dit charter werd in 1988 aangenomen door het Europees Parlement. Het stelt onder andere: "The pedestrian has the right to live in urban or village centres tailored to the needs of human beings and not to the needs of the motor car and to have amenities within walking or cycling distance."
- **Global action plan on physical activity 2018-2030** van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO). Doel van dit plan is 15% vermindering van de wereldwijde fysieke inactiviteit bij volwassenen en adolescenten in 2030. Het plan geeft aan dat lichamelijke activiteit geïntegreerd kan en moet worden in de omgeving waar mensen leven, werken en spelen. Lopen en fietsen zijn daarin essentieel.
- **WALK21 Charter for walking.** Dit is een internationale beleidsdocument dat door steden, organisaties, buurtgroepen en individuen kan worden ondertekend om meer dagelijks wandelen en een grotere loopbaarheid van steden, wijken en buurten te bevorderen. Dit Charter is in 98 landen ondertekend waaronder in Nederland door o.a de Tweede Kamer, Amsterdam Tilburg en Rotterdam.

Nationale doelen en beleid

- **Nationaal Preventieakkoord.** In dit akkoord staan afspraken om Nederlanders gezonder te maken door roken, problematisch alcoholgebruik en overgewicht terug te dringen. De Rijksoverheid maakte deze afspraken met meer dan 70 maatschappelijke organisaties. Een van de doelen is dat in 2040 75% van de inwoners van Nederland de beweegrichtlijn haalt. Het RIVM constateerde onlangs echter dat er sprake is van een daling van het aantal mensen dat de beweegrichtlijn haalt, en een stijging van het aantal mensen met obesitas.
- De staatssecretaris van VWS heeft in een **Kamerbrief van 17 januari 2024** aangegeven dat er aanvullende maatregelen nodig zijn: "Ik constateer dat er noodzaak is om het ingezette beleid voort te zetten, structurele financiering voor preventie beschikbaar te maken en aanvullende maatregelen te treffen om de doelen uit het NPA te kunnen realiseren. Alleen met een duurzame, domein overstijgende aanpak op preventie en leefstijl kunnen we de ambities uit het NPA en de aanpalende akkoorden verwezenlijken en daarmee een gezonde generatie daadwerkelijk realiseren."
- **Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA).** Gemeenten, GGD'en, zorgverzekeraars en VWS leggen met het GALA een fundament onder het preventiebeleid. Twee acties raken direct aan lopen: een gezonde fysieke leefomgeving die uitnodigt tot bewegen en ontmoeten en een gezonde leefstijl.
- **Programma gezonde leefomgeving (RIVM).** Het PGLO brengt de kennis over een gezonde leefomgeving samen

en maakt deze toegankelijk. En het zet in op het verbreden en delen deze kennis. Zowel over de inhoud als over het proces om samen te werken. Denk aan instrumenten, ontwerpprincipes, maatregelen en vuistregels. Het RIVM is sinds 2023 gestart met het Programma Gezonde Leefomgeving. Het is een initiatief van het ministerie van VWS (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport), in afstemming met de ministeries van LNV (Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit), BZK (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) en IenW (Infrastructuur en Waterstaat) en loopt tot eind 2025. Het RIVM en ZonMw voeren het programma uit, in samenwerking met organisaties en overheden uit het gezondheids-, het sociale en het ruimtelijk-fysieke domein.

- **Sportakkoord II.** Sportakkoord II kent drie ambities om de sport in Nederland te versterken: het fundament op orde, een groter bereik en meer (zichtbare) betekenis. De vier strategische partners Ministerie van VWS, NOC*NSF, Vereniging Sport en Gemeenten en Platform Ondernemende Sport geven in het Sportakkoord een kader mee voor de uitwerking van de lokale sportakkoorden. Het sportakkoord zet o.a. in op een verdere versterking van de beweegvriendelijke omgeving. Een omgeving die uitnodigt tot lopen sluit hierbij aan.
- **Integraal Zorgakkoord.** Toegankelijke, goede en betaalbare zorg is belangrijk. Het is steeds moeilijker om deze zorg te blijven garanderen. De vraag naar zorg blijft namelijk toenemen, terwijl er een tekort is aan zorgmedewerkers. In het Integraal Zorgakkoord staan afspraken tussen de overheid en een groot aantal partijen in de zorg. Het doel is de stijgende zorgkosten in Nederland

te verminderen. Het gaat daarbij om de transitie van ziekenhuiszorg naar eerstelijnszorg en transformatie van ziekte en zorg naar gezondheid en preventie. Het akkoord zet o.a. in op (wijkgerichte) preventie en ondersteuning, zodat mensen zo gezond en vitaal mogelijk zijn en zorgvragen worden voorkomen of minder zwaar worden. Daarbij gaat het zowel om het bevorderen van een gezonde leefstijl en mentale gezondheidsvaardigheden in een gezonde leefomgeving als om het versterken van de sociale omgeving en zelfredzaamheid van mensen. Lopen is onderdeel van een gezonde leefstijl.

- **Nationale strategie voor implementatie van het VN-verdrag Handicap.** Deze nationale strategie moet de positie van mensen met een beperking flink verbeteren.
- **Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV).** In een aantal gebieden in Nederlandse steden staan de leefbaarheid en veiligheid onder druk. Inwoners hebben hier te maken met een stapeling van problemen rondom onderwijs, armoede, gezondheid, wonen en veiligheid. Met het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid wordt deze problematiek in 20 stedelijke gebieden aangepakt. Het NPLV zet o.a. in op het verbeteren van wijken en het kunnen meedoen aan de samenleving. Daar ligt een koppeling met lopen.
- **Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 (SPV 2030).** Het SPV 2030 beschrijft een gezamenlijke koers van wegbeheerders en andere verkeersprofessionals om het aantal verkeersslachtoffers drastisch te verminderen. Doel van dit plan uit 2018 is dat er geen slachtoffers meer vallen in het verkeer. Nu blijkt dat de doelen niet behaald worden, pleit o.a. het SWOV voor extra maatre-

gelen. Zoals het invoeren van meer 30 km/u gebieden.

- **Mobiliteitsvisie 2050.** Dit document van het ministerie van IenW is nog in ontwikkeling. Een van de doelen is het zo benutten, versterken en verbinden van de krachten van de verschillende modaliteiten dat de bereikbaarheidsdoelen doeltreffend en doelmatig behaald worden: de juiste mobiliteit op de juiste plaats en tijd. Lopen is daarbij een belangrijke modaliteit.
- **Schone Lucht Akkoord.** Het doel van het Schone Lucht Akkoord is om de luchtkwaliteit in Nederland permanent te verbeteren. Het is een akkoord tussen Rijk, provincies en een groot aantal gemeenten. Lopen is een vorm van schone mobiliteit en draagt – als het in plaats komt van uitstotende vormen van mobiliteit – bij aan schone lucht.
- **Nationale Omgevingsvisie (NOVI).** Het doel van de NOVI is nationale regie op ruimtelijke ordening. In 2050 verleidt de leefomgeving mensen tot bewegen (sporten, fietsen en wandelen), spelen, ontspannen en ontmoeten zodat de gezondheid van mensen wordt bevorderd. Verder is het vanuit economisch en sociaal oogpunt van nationaal belang dat het totale systeem van wegen, spoorwegen, vaarwegen, infrastructuur voor lopen en fietsen, multimodale knooppunten en stations, havens en luchthavens in samenhang functioneert.
- **Nationaal Programma Landelijk Gebied.** In het landelijk gebied liggen grote maatschappelijke opgaven: het herstellen van de natuur, het verbeteren van de waterkwaliteit en -kwantiteit, en het reduceren van de broeikasgasuitstoot van landbouw en landgebruik. De

grote transitie worden gestuurd door het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en de provinciale uitwerkingen daarvan (PPLG's).

- **Nota Ruimte (in ontwikkeling).** De Nota Ruimte geeft inhoudelijke richting voor een rechtvaardige verdeling van die ruimte. O.a.: er moet recht worden gedaan aan de schaarse en waardevolle ruimte. Waar het kan moeten functies slim en met kwaliteit gecombineerd worden. Met de Nota Ruimte herneemt het rijk de regie op de ruimtelijke ordening.
- **Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl, onderdeel van Omgevingswet).** Hierin staan regels over omgevingswaarden, instructieregels, beoordelingsregels en regels voor monitoring. Ten aanzien van wandelroutes stelt het Bkl: “Voor zover een omgevingsplan voorziet in nieuwe ontwikkelingen die de landelijke fiets- en wandelroutes, genoemd in bijlage XVI, kunnen doorsnijden, wordt het belang van de instandhouding van deze fiets- en wandelroutes bij het omgevingsplan betrokken.”
- **Mooi Nederland.** In het programma ‘Mooi Nederland’ staat ruimtelijke kwaliteit centraal. Het programma werkt aan een gedeeld beeld van de toekomst van ons land en regelt nieuwe concepten voor de inrichting van gebieden. Ruimte voor lopen hoort hier natuurlijk ook bij.
- **NOVEX.** Er zijn 16 NOVEX-locaties vastgesteld. Ontwikkeling van deze gebieden zorgt voor een transformatie tot toekomstbestendige hoogwaardige stedelijke woon-, leef- en werkmilieus, met veel ruimte voor bedrijvigheid en voorzieningen. Het is belangrijk dat bewoners prettig

kunnen leven in een duurzame, gezonde en veilige omgeving met goede voorzieningen. Dat vergt grote investeringen in openbaar vervoer, veilige fiets- en wandelpaden, meer groen en ontmoetingsruimtes. Het kabinet heeft in 2022 voor de komende tien jaar € 7,5 miljard beschikbaar gesteld voor het bereikbaar maken van nieuwe grootschalige woningbouwlocaties.

- **Agenda Natuurinclusief 2.0.** Bedrijven, maatschappelijke organisaties, instellingen en overheden hebben samengewerkt aan ambities en acties voor een natuurinclusieve samenleving. Dit is vastgelegd in deze Agenda 2.0. Een van de acties uit de agenda is “ruimte voor vrije tijd en natuurinclusieve gezondheid”. Doel is dat per 2026 het landelijk gebied in Nederland voor 10 tot 20% verder opengelegd en meer bewandelbaar is.
- **Water & bodem sturend.** Het kabinet wil bij de inrichting van Nederland meer rekening houden met water en bodem. Met ‘Water & bodem sturend’ heeft het kabinet een aantal richtinggevende keuzes gemaakt. Voor lopen is het volgende van belang: “We streven bij verstedelijking en infrastructuur naar zo efficiënt mogelijk gebruik van ruimte, dekken de bodem zo min mogelijk af en herstellen de bodem waar mogelijk. (...) We sturen ook in bestaand bebouwd gebied op vermindering van onnodige bodemafdekking. De verstedelijkte omgeving wordt beter leefbaar als er minder hitte-stress is of wateroverlast tijdens piekbuien. Dit bereiken we door de bodem te herstellen en in te zetten op stedelijk groen.” Een omgeving die uitnodigt om te lopen, heeft groen. Aandachtspunt is de toegankelijkheid van meer waterdoorlatende verharding.

Bronnen

- i Wandelmonitor 2021.
- ii https://www.mkba-informatie.nl/index.php/download_file/force/382/894/
- iii <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2022/kernprognose-2022-2070-door-oorlog-meer-migranten-naar-nederland?onepage=true#c-4--Ontwikkeling-van-de-bevolking>
- iv IenW (2023). Vaker te voet. Een onderzoek naar de motivaties en belemmeringen om vaker voor lopen te kiezen. NB: de cijfers uit dit onderzoek gaan alleen over mensen die naar een bestemming lopen, dus van A naar B.
- v IenW (2023). Vaker te voet. Een onderzoek naar de motivaties en belemmeringen om Vaker voor lopen te kiezen. NB: de cijfers uit dit onderzoek gaan alleen over mensen die naar een bestemming lopen, dus van A naar B.
- vi I&O Research (2024). Nederlands Vrijetijdsonderzoek 2022/2023
- vii <https://www.sportenbewegenincijfers.nl/kern-indicatoren/sportdeelname-wekelijks>
- viii Wandelmonitor 2021
- ix Wandelmonitor 2021
- x Wandelmonitor 2021
- xi Wandelmonitor 2021
- xii Sportenbewegenincijfers.nl
- xiii KiM (2019). Loopfeiten.
- xiv Wandelnet en ANWB. Trendrapport jongeren en wandelen.
- xv Albrecher (2021)
- xvi KiM (2019). Loopfeiten.
- xvii RondOm Lopen Groep
- xviii <https://www.wandelnet.nl/wandelleefstijlen>
- xix https://www.wandelnet.nl/l/library/download/urn:uuid:b5cb916f-a100-41ec-bbfe-731c762a8813/nationale+wandelmonitor+2021_wandelnet.pdf
- xx Diverse bronnen: Rob Methorst, Dietske Bedeaux en Ontwerpwijzer voetganger.
- xxi Methorst (2021). Exploring the pedestrians realm.
- xxii Transport Infrastructure Ireland (2020). Traveling in a woman's shoes.
- xxiii Olij, van der Does & Molendijk (2023). Ongevallen met voetgangers in 2022. VeiligheidNL, Amsterdam.
- xxiv ANWB (2023). Meer ruimte voor recreatie. Verkenning nationaal toekomstig recreatietekort.
- xxv PBL (2023). Natuur in en om de stad.
- xxvi IenW (2023). Vaker te voet. Een onderzoek naar de motivaties en belemmeringen om Vaker voor lopen te kiezen. NB: de cijfers uit dit onderzoek gaan alleen over mensen die naar een bestemming lopen, dus van A naar B.
- xxvii <https://www.allesoversport.nl/thema/meedoen-door-sport-en-bewegen/feiten-en-cijfers-over-het-aantal-mensen-met-een-beperking/>
- xxviii <https://www.iph.nl/positieve-gezondheid/wat-is-het/>
- xxix IenW (2023). Vaker te voet. Een onderzoek naar de motivaties en belemmeringen om Vaker voor lopen te kiezen. NB: de cijfers uit dit onderzoek gaan alleen over mensen die naar een bestemming lopen, dus van A naar B.

